

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног излажења

Нови Сад, мај 1986.
Број 5

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Драго Ј. Станковић

Проблем терета доказивања у кривичном поступку и допринос браниоца окривљеног

Инж. Митхат Шибонић
Здравко М. Петровић

Проблеми утврђивања материјалне штете на возилима

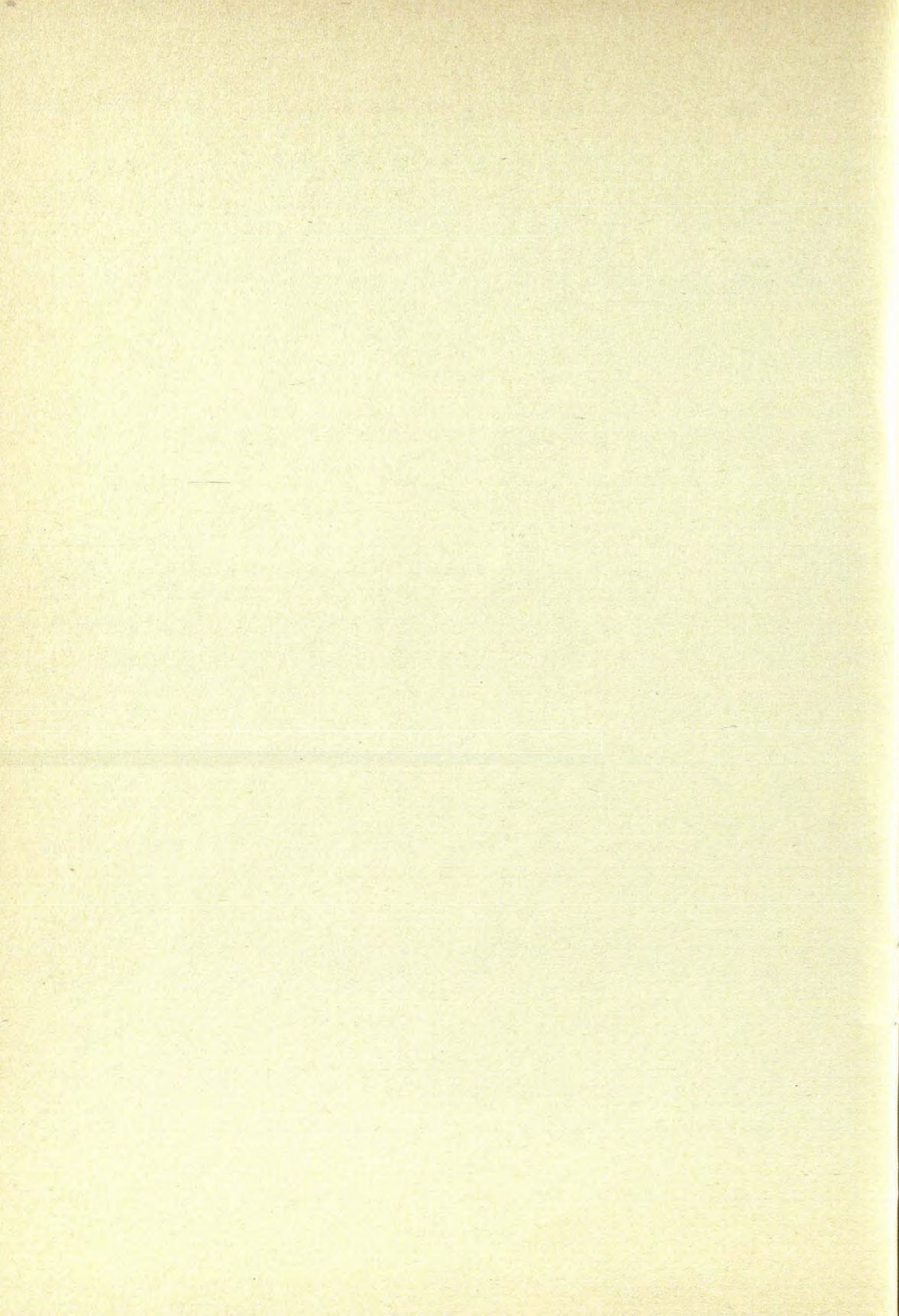
ПРИКАЗ

Мр Ивица Крамарић

Др Никола Матовски: Бранилац у кривичном поступку

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног издажења

Нови Сад, мај 1986.
Број 5

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Драго Ј. Станковић
Загреб

ПРОБЛЕМ ТЕРЕТА ДОКАЗИВАЊА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ И ДОПРИНОС БРАНИОЦА ОКРИВЉЕНОГ

„Истина је склад спознаје с њеним предметом”.

Кант

Основни циљ кривичног поступка јесте истраживање и утврђивање правог стања ствари о конкретном кривичном догађају и претпостављеном починитељу, да би се на темељу тако установљене процесне истине могла донијети законита и праведна судска одлука, која ваља да осигура и оствари основно начело ЗКП-а „да нико невин не буде осуђен, а да се кривцу изрекне кривична санкција...”

Нужно и обавезно, доношењу сваке судске одлуке о кривичној ствари претходи, у правилу, сложени поступак доказивања, који представља скуп свих процесних радњи и дјелатности суда и процесних странака, које се предузимају у циљу утврђивања важних и одлучних чињеница у конкретном кривичном случају. Ова процесна дјелатност обухвата: означавање доказа за чињеничне тврдње, предлоге странака за извођење доказа, рјешење о томе који и какви докази треба да буду издвојени, подношење доказа од стране странака и њихово прибављање и обезбјеђење од стране суда, извођење и провођење доказа и њихова оцјена од стране суда у завршној операцији. У поступку доказивања, суд је овлашћен да и без приједлога странака употреби доказна средства која му стоје на располагању, и која по закону и по природи доказног поступка нису искључена као недозвољена. Јер циљ савременог кривичног поступка у нас и не може бити постизање осуде по сваку цијену, већ утврђивање

правог стања ствари из којег резултира законита и праведна судска одлука.¹

Дакле, како видимо, да би суд могао да ријеши правилно и законито конкретан кривични случај, претходно морају бити несумњиво (правилно и потпуно) доказане правно релевантне чињенице. Међутим, у процесу доказивања не постоји само право доказивања, него и правна обавеза неких процесних субјеката, јер без тога кривична ствар се не би могла привести крају и ријешити на законит начин.

Према томе, у процесној дјелатности доказивања релевантних чињеница ангажирани су на неки начин сви кривично-процесни субјекти, било на линији њихова процесног права било дужности, да допринесу расвјетљавању и рјешавању кривичне ствари². Стога Закон о кривичном поступку прописује поступак добијања доказа с циљем да им се обезбиједи доказна вриједност и уједно заштите процесна права окривљеника.³

Без сваке сумње, утврђивање чињеница, односно чињеничног стања у кривичном поступку представља „сложен, одговоран и најтежи задатак у процедури вршења функције суђења. Од успјешног остварења овог процесног задатка суда директно зависи доношење законите пресуде, као коначног процесног ефекта функције суђења у кривичном поступку”⁴.

С изложеним у вези поставља се питање окривљениковог права и дужности (као и његовог бранитеља) у смислу терета доказивања у кривичном поступку, као и других субјеката. Наше наредно излагање биће посвећено покушају да се даде одговор на ово питање.

1. ПРОБЛЕМ ТЕРЕТА ДОКАЗИВАЊА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Будући да је у кривичном поступку полазиште почетна сумња да је извршено кривично дјело, што се током поступка мора расвијетлити и установити да ли је одиста почињено и ко је његов починилац, то се логички поставља питање, на чијој је страни терет доказивања у овом поступку.

Познато је да се доказивање у кривичном поступку манифестира у два међусобно прожета вида: **логичком и кривично-процесном**. Логички вид доказивања базира се на законима и постулатима логике, док се кривичнопроцесни вид резултира

¹ Тихомир Васиљевић, Коментар ЗКП, Службени лист СФРЈ, Београд, 1977, стр. 10.

² Др Д. Димитријевић, Кривично процесно право, 1975, стр. 191.

³ Светислав Трајковић, Последице употребе доказа добивених на незаконит забрањен начин према одредбама ЗКП-а, Гласник АКВ, бр. 11/1978.

⁴ Жарко Булић, Мјесто и улога браниоца у утврђивању чињеничног стања у кривичном поступку, Реферат на Савјетовању Савеза удружења за кривично право и криминологију Југославије, у Купарима 1981. године (октобра мјесеца).

законским одредбама које методски сачињавају систем доказивања, који се креће кроз форме: извођења, провјеравања и оцјену доказивања.⁵

Терет доказивања (*onus probandi*) представља одређивање субјекта који треба да доказује неке важне чињенице, релевантне за утврђивање истине о конкретном кривичном дјелу и претпостављеном починитељу. Од рјешења овог питања овиси која ће се одлука у погледу постојања односно непостојања одлучних чињеница донијети, ако остану недоказане.

Према старијем схватању, које је данас превазиђено, тужилац треба да докаже чињенице на које се позива у тужби, јер ако их не докаже (и остане двојба), окривљени се ослобађа (*Actore incubit probatio; Actore non probante, reus absolvitur*). Међутим, ако се окривљени у својој одбрани не ограничава само на порицање чињеница из тужбе него и истиче постојање неких чињеница за своју тезу, он у погледу тих чињеница добија положај тужиоца (*Excipiendo reus fit actor*), тј. ако не докаже те чињенице, узима се да оне не постоје.⁶

Како се овај проблем рјешава у нашем савременом кривичном поступку, који усваја инквизициону максиму, да се окривљеника испитује у свим стадијима поступка и, у којему јавни тужилац није само процесна странка која доказује своју полазну тезу оптужбе (*Actore incubit probatio*), него је истовремено и државни орган?

Уопште савремено кривично процесно право, па тако и наше одбацује принцип строге подјеле доказа. Као увод у ово питање могли бисмо да кажемо да наш савремени кривични поступак не познаје тзв. формалну подјелу терета доказа у смислу правила која се свде на ово: „Своје тврдње треба да доказује тужилац, ако их не докаже, тужени се ослобађа, међутим, тужени истичући приговоре добива у погледу њих улогу тужиоца, а то значи ако их не докаже, сматра се да не постоје”.⁷

Овакав терет доказивања постоји само у чисто акузаторном кривичном процесу, у којему се искључује дужност суда да и мимо приједлога странака, као главних актера поступка, изводи доказе, а доводи до подјеле терета доказивања међу процесним противницима.⁸

У нашем кривичном поступку, који представља мјешовити тип кривичног поступка, овај проблем се јавља у комплекснијем виду него у акузаторном кривичном процесу. Како онда схватити овај кривично-процесни проблем, који је толико значајан у нашем кривичном поступку?

⁵ Др Д. Димитријевић, О. citatum, стр. 193.

⁶ Правна енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1979. стр. 1452.

⁷ Др М. Грубиша, Чињенично стање у кривичном поступку, Информатор, Загреб, 1980, стр. 90 и даље.

⁸ Роланд др Уолкер, Англиска судбена система, Јуридиска лит., Москва, 1980, стр. 565. и даље (Превод са енглеског).

Према садржини цијелог нашег Закона о кривичном поступку произлази да терет доказивања није на страни окривљеника. Међутим, полазећи од правног и фактичког аспекта овог проблема, у нашој процесуалистичкој теорији не постоји потпуна сагласност. Напротив, без битног одступања од суштине проблема јављају се одређене модификације у ставовима наших теоретичара, од којих ћемо овдје нека у скицираном критичком виду приказати.

Проф. М. Дамашка истиче слиједеће: „Појам терета доказивања може се у нас смислено употребити само тако да означи правну дужност странке да предложи извођење доказа, независно од тога да ли та дужност постоји упоредо с дужношћу суда да изведе и непредложене доказе. Тако схваћени терет доказа лежи на тужиоцу, а у принципу није на окривљеном који није дужан да се брани...”⁹

Слично становиште овоме налазимо и код проф. Владимира Вауега, који сматра да на страни окривљеника није терет доказивања, већ да у смислу „претпоставке невиности” тужитељ и суд „морају доказивати да постоје све чињенице на темељу којих се доноси осуђујућа пресуда. Ако они то потпуно не докажу, окривљеник мора бити ослобођен...”¹⁰ Становиште исправно теоријски и прихватљиво.

То исто, само мало другачије истиче и проф. Т. Васиљевић када каже да „терет доказивања чињеница опште фактички (материјално) пада у првом реду на оног који тужи, иако у том погледу не постоји никаква формална обавеза. У погледу окривљеног ситуација је слична. Терет доказивања чињеница одбране не пада као законска обавеза искључиво на окривљеног. О доказима одбране морају се старати и суд и јавни тужилац, али фактички (материјално) његова одбрана лежи у првом реду у подношењу доказа са његове стране” и стране његовог браниоца.

Овдје треба бити искрен па казати да би мало користи имао окривљеник од оне „асистенције” јавног тужиоца који би се „старао” и о прибављању и предлагању чињеница одбране. Јер, признајмо, тешко је спојити двије опречне процесне функције, макар би таква дужност проистицала донекле из одредбе члана 15. ЗКП-а.

Према становишту проф. Д. Димитријевића, овлаштени тужитељ има право и дужност да пружа доказе у току кривичног поступка, док је пружање доказа од стране окривљеника саставни дио његовог права на одбрану и уско повезано са претпоставком невиности. Окривљеник, дакле, није дужан да пружа доказе у поступку, али за случај вршења права одбране, он

⁹ М. Дамашка, као коаутор са Б. Златарићем, Рјечник кривичног права и поступка, Информатор, Загреб, 1966, стр. 332.

¹⁰ V. Вауег, Југосл. крив. проц. право, Књ. II, Загреб, 1979, стр. 71.

¹¹ Т. Васиљевић, Систем крив. проц. права СФРЈ, 1971, стр. 307.

ће, у правилу, да износи и доказе за своје наводе и тако брани своју процесну тезу.¹²

Чини се да је у овом становишту исувише истакнута улога јавног тужиоца у погледу терета доказивања, док је супсидијарна улога суда у том погледу пренебрегнута. Окривљени и када се брани не мора истицати нити подносити доказе, већ једноставно може негирати тезу јавне оптужбе и њене аргументе, ако су они произвољни и немају снагу непобитних доказа.

За дра Ј. Брнчића „суд у првом реду је позван да расвијетли предмет спора, али такву дужност има и оптужба и одбрана . . . Зато је у складу са нашим законом, да у утврђивању чињеничног стања учествује суд и странке на начин, да свака за себе изврши онај задатак који му прописи и принципи кривичног поступка, те његова посебна улога на главној расправи стављају првенствено у дужности“.¹³

Ово становиште уколико се односи на окривљеника није одрживо, нити му се можемо приклонити, јер окривљеник нема такве „дужности“ да расветљава предмет спора, нити пак његова дужност произлази из одредаба Закона о кривичном поступку, а нарочито не с обзиром на постојање претпоставке (пресумпције) невиности окривљеника.

Према становишту дра Д. Атанацковића „не постоји формална подјела терета доказивања међу странкама . . . , већ само са гледишта фактичког терета доказивања . . . Дужност је сваке странке, па према томе и окривљеног да чињеницу, коју у свом интересу предлаже, учини предметом доказивања . . . Сматрамо да фактички терет доказивања може лежати на оптуженом“.¹⁴

Када „терет доказивања може лежати на оптуженом“?, аутор не каже, али формулација наводи на закључак да је то само у изузетним случајевима. Додали бисмо, када окривљени нађе да је доказивање у искључиво његовом интересу.¹⁵

Приклањајући се без резерве становишту у теорији кривичног процесног права, да окривљеник није дужан да доказује, сем у ријетким изузецима код неких кривичних дјела против части и угледа, не можемо прихватити такво становиште према којему је окривљеник фактички дужан да доказује, ако он то не жели. Дужан за нас значи обавезан, окривљеник такве обавезе нема када се брани, већ само процесно право које је за њега факултативно и у домену његове воље и хтјења. Друга је ствар што га настала ситуација може принудити да се одлучи на преузимање „терета доказивања“.

¹² Др Д. Димитријевић, О. cit., стр. 197.

¹³ Др Ј. Брнчић, Главна расправа, Наша законитост, бр. 5-8/57, стр. 260.

¹⁴ Др Д. Атанацковић, Терет доказивања у кривичном поступку, Правни живот, Београд, бр. 9-10/1959, стр. 11.

¹⁵ Не би било разборито од стране окривљенога да олако на себе преузима „терет доказивања“, ако то није апсолутно нужно за њега и његову процесну позицију.

Остављајући за тренутак по страни и правну и фактичку страну питања „терета доказивања“ у кривичном поступку, сма-трамо потребним дотаћи један аспект тога проблема, који може да се појави у процесној пракси. Наиме, може се догодити да суд и поред своје законске дужности (супсидијарне) и настојања у смислу одредбе чл. 15. ЗКП-а, не утврди чињенице које окривљенику иду у прилог и да стога окривљеник буде осуђен као невин. Према томе, не треба искључити ситуацију у којој би окривљеник могао доћи до сазнања да је у његовом интересу да сам истиче важне чињенице и да их суду учини вјероватнима и да у прилог њихова постојања указује на доказе, којима се истакнуте чињенице могу доказати (нпр. постојање алибија и слично). Овакво окривљениково дјеловање не би резултирало из законске обавезе, него из нужности процесног фактишитета, из предострожности и предупређења негативних последица по самог себе. Међутим, овакво окривљениково предлагање доказа односно указивање на њихово постојање потпуно је оправдано, јер суд није дужан да доказује окривљеникова произвољна тврђења, лишена објективности и убједљивости.¹⁶

Према томе, овакво окривљениково дјеловање, како га ми схватамо, не проистиче ни из процесуалне дужности нити пак из фактичког терета доказивања у поступку, већ из његова права на одбрану, које је за њега посве факултативно. Његова је ствар да ли ће га и када користити током трајања кривичног поступка, о чему се може консултирати својим браниоцем с обзиром на стратегију и тактику одбране у дотичном конкретном случају.

Овдје је потребно истаћи још и то да терет пружања доказа ваља схватити тако да то за јавног тужитеља и суд представља истовремено озакоњено и право и дужност, а за окривљеника само право, које проистиче из садржаја функције његове одбране, његовог процесног положаја, као и из принципа претпоставке невиности која га не терети да се брани. Међутим, противну странку у процесу и расправно судско вијеће закон обавезује да чињенично стање у сваком конкретном случају морају истрјерати на чистину.

Дакле, у ситуацији када суд није у могућности да сазна одлучне чињенице које иду у прилог окривљеноме, па да не би био осуђен неосновано, окривљеник је „фактички принуђен“ да у својем интересу „интервенира“ на начин да укаже суду на њихово постојање и истовремено назначи расположиве доказе о њима. Према томе, постоје ситуације када је окривљеник „фактички присиљен да износи своју одбрану и доказе којим је поткрепљује, јер би се могло догодити да се унаоч терету доказа који на њему леже у том погледу) за ту одбрану и те доказе иначе не сазна и да буде невин осуђен.“¹⁷

¹⁶ Др Д. Атанацковић, О. cit., стр. 8. и даље.

¹⁷ V. Bayer, О. cit., стр. 71.

Према томе, окривљеник који се окривљује за кривично дјело и против којег стоје одређени докази тужбе, не може бити индиферентан према евентуалном за њега негативном исходу кривичне ствари. Природно је да управо окривљеник може бити онај процесни субјект којему се жури да види исход кривичне ствари, у којој је сам централна фигура и веома заинтересирана процесна странка. Ето, управо то може бити онај покретачки мотив за окривљеника, који бранећи своју процесну позицију, истиче одлучне чињенице и предлаже доказе, а не неки правни или фактички обавезни терет доказивања.

Као што је јасно да окривљеник није дужан да доказује своју невиност, нити да се брани, такођеер сматрамо да окривљеник није дужан да трпи (и сноси негативне посљедице) због тога што органи кривичног поступка не могу да утврде истину о његовој кривичној ствари, која му се оптужбом ставља на терет. Јер, чега нема у реалитету не може бити нити у мишљењу, па када се правилно води кривични процес и када сви актери дјелују у смислу законских начела и постулата не може се догодити да се пукe тврдње „промовирају” у тзв. „извјесне чињенице”.

Према томе, како правилно истиче проф. V. Bayer, „фактичка присила према окривљенику да доказује постојање чињеница које му иду у прилог, односно непостојање чињеница које га терете, знатно је ублажена у савременом праву примјеном начела »in dubio pro geo«. У оној мјери у којој је то начело у поједином праву прихваћено, окривљеник треба да доказивањем само доведе у двојбу постојање чињеница које га терете, па ће суд морати узети као да те чињенице не постоје, односно да доказивањем само учини вјероватним да постоје чињенице које му иду у прилог, па ће суд узети као да оне постоје.”¹⁸ На тај начин „свака сумња у чињенице које износи оптужба, аутоматски иду у прилог обране. Свака чињеница која оправдава оптуженога у исто вријеме оповргава оптужбу.”¹⁹

Овим смо узгредним додиривањем начела »in dubio pro geo« само наговјестили његову важност за окривљеника и за кривични поступак када су испуњени услови и претпоставке за његову примјену. Наши теоретичари ово начело, у правилу, вежу са претпоставком невиности окривљеника. За дра В. Водинелића сматра да „демократски и хумани принцип in dubio pro geo спада у јединствени и нераскидиви правни, логички и етички комплекс с пресумпцијом невиности (будући њена непоследна и доследно изведена последица).”²⁰

Према проф. Т. Васиљевићу ово „начело се у ствари са-стоји у томе да ће суд у случају сумње да ли стоји нека чињеница која иде у корист окривљеног, узети да та чињеница стоји,

¹⁸ V. Bayer, O. citatum, стр. 71.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ В. Водинелић, Дискусија о Напрту ЗКП-а, Наша законитост, бр. 7/1975, стр. 63.

2. КРИВИЧНО ПРОЦЕСНА УЛОГА И ДОПРИНОС БРАНИОЦА У УТВРЂИВАЊУ ЧИЊЕНИЧНОГ СТАЊА

„Истина се не налази у чињеницама, већ у складу између чињеница”.

Р. Тагоре

Одбрана браниоца у различитим стадијима кривичног поступка представља једну комплексну и разноврсну активност која се манифестира у три строго кохерентна вида и то: а) доприносу утврђивања чињеничног стања које иде у прилог окривљеног, односно спречавању да се неутврђене и сумњиве чињенице употребе на штету брањеника, б) заштити окривљеног од повреда формалног закона, и в) у доприносу у корист окривљеног да суд примијени материјално кривично право на потпуно и правилно утврђено чињенично стање, као и да се рашчисте спорна правна питања.²⁷

У даљем излагању задржат ћемо се на проблему доприноса браниоца утврђивању чињеничног стања што иде у прилог окривљеном. Овај аспект дјеловања бранитеља свакако представља и веома сложен и деликатан задатак који захтијева, не само завидно правно образовање него познавање психологије кривичног поступка и закона и постулата објективне логице.

Савремено југословенско кривично процесно право конституирањем основних начела процеса усвојило је принцип истине као примарно начело кривичног поступка. Овај процесни принцип је формулиран у одредби члана 15, Закона о кривичном поступку и „утемељен је на теорији објективне истине као појма материјалистичке филозофије, по којој се објективна истина може сазнати ... Процесним рјешењима Закона о кривичном поступку, која одређују дужности и овлаштења субјеката поступка, обезбјеђују се услови оживотворења овог основног принципа, јер су процесне радње и односи учесника поступка усмјерени у том правцу.”²⁸

У кривичном поступку релевантне чињенице утврђују и странке у процесу (јавни тужилац и окривљеник), јер је доношење одлука које желе постићи (и исходити од суда) увјетовано постојањем одређених важних чињеницама. Ово право на утврђивање чињеница које ужива окривљеник процесном логицом припада и браниоцу као стручном помоћнику окривљеника. Овај процесни задатак бранитеља током цијелог кривичног поступка захтијева од њега потпуно ангажирање и активитет, јер истина у кривичном поступку не долази сама по себи, већ у процесу свију главних процесних актера, јер „истина која се једнострано истражује не може бити потпуна.”²⁹

²⁷ Др Никола Матовски, Бранилац у кривичном поступку, Нова Југославија, Врање, 1984, стр. 145.

²⁸ Жарко Булић, О. cit., стр. 45. и даље.

²⁹ Т. Васиљевић, Коментар ЗКП ..., стр. 20.

Додуше, и провођење начела истинитости у кривичном поступку не значи „зелено свијетло“ за сва средства да би се постигла и утврдила истина, нити је то истина која је апсолутна и која би искључивала могућност супротног. И у кривичном поступку „човјек мора да у пракси докаже истину, тј. стварност и моћ, оностраног свог мишљења.“³⁰ И овдје је истина појмовно схваћена као мисаони одраз одређене објективне стварности, што значи да се она „састоји у пуном, свестраном одражавању једног криминалног догађаја у свести судије.“³¹ Али, то је већ коначан исход свих оних напора током поступка што су их учинили сви главни актери у поступку кроз све процесне фазе и стадије. Јер, „кривични поступак, као нераздјелива цјелина, гради своје фазе органски, идући од почетног незнања ка све већем и на крају, извјесном знању. До истине долазимо у јединственом процесу прерастања вјероватноће у извјесност.“³²

У одредби чл. 75. став 1. ЗКП-а се каже да је „адвокат овлашћен да у корист окривљеног предузима све радње које може предузети окривљени“. То треба разумјети да је бранилац уопште дужан да се активно залаже и предузима све оне процесне радње које су дозвољене законом и које би могле бити од користи за процесну позицију окривљенога. Међутим, бранилац нити може нити смије предузимати радње које би биле на штету окривљеног, чак нити онда кад је убијеђен у његову кривицу.³³

Доказивање истине у кривичном поступку је веома сложена логичко психолошка процедура која захтијева максималну концентрацију и интелектуалну рационализацију, без психолошког напора и емоција. Управо је то сметња за окривљеника да сам предузима корисне радње, чак и под претпоставком да је и сам образовани правник. Њега у томе омета стање узбуђености, слаба концентрација пажње и одсуство критичког сагледавања проблема. У сваком случају, бранитељ је особа која има све атрибуте субјекта који може да се максимално носи са тим сложеним проблемом. Према томе, ако је окривљеник ослобођен од обавезе доказивања, то за његова бранитеља таква законска привилегија није предвиђена. Стога, иако је окривљеник, за разлику од својег бранитеља процесни субјект који располаже правом а не обавезом доказивања у поступку, у сваком случају бранилац је обавезан учествовати у доказивању и не може од тога одустати и пасивно се понашати и резигнирано чекати што ће исход процеса донијети.

У прилог реченог веома је интересантно напоменути да В. И. Лењин никад није стављао под сумњом обавезност бранитеља да истиче и доприноси доказе у корист својег брањеника.

³⁰ К. Маркс, Тезе о Фојербаху; К. Маркс-Ф. Енгелс, Изабрана дела, књ. II, „Култура“, Београд, 1950, стр. 392.

³¹ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 148.

³² В. Водинелић, Вјероватноћа и извјесност у кривичном поступку. Архив за правне и друштвене науке, Београд, бр. 3/75, стр. 362.

³³ Т. Васиљевић, О. cit., стр. 93.

У том погледу он је казао: „Ако бих ја био адвокат, ја бих био обавезан доказивати.“³⁴

Бранилац, будући да је активан субјект доказивања у току кривичног поступка, активно учествује у прикупљању, предлагању, критиковању, испитивању и оцјењивању доказа с обзиром на тезу одбране, само у смислу доказивања и утврђивања околности (у оном дијелу), које доказују невиност или пак умањују кривицу оптуженога.

Дакле, током кривичног поступка (нарочито на главном претресу) бранилац се јавља субјектом доказивања само у смислу потврђивања тезе одбране, не обухваћајући остале облике учествовања у доказивању кривичне ствари.

Полазећи од чињенице да бранилац може користити процесна права и вршити одребене радње и предузетности само у правцу утврђивања чињеница које иду у корист његову браници а не и чињеница које га терете, ваља да видимо како то изгледа према појединим фазама и стадијима кривичног поступка.

а) Допринос бранитеља код утврђивања чињеница у фази истражног поступка

Истрага је вид припремног поступка током којег се изводе докази и друге процесне радње. Тим процесним радњама никад не могу присуствовати непозвана лица (јавност), а у одређеним случајевима нити процесне странке. Утврђивање чињеничног стања у овој фази поступка нема за циљ постизање извјесности него само виши ступањ вјероватности. У овом стадију у погледу чињеничног стања процесни основ за даљу фазу поступка индиректно је определијелен „постојањем довољно доказа да је окривљени основано сумњив за дјело које је предмет оптужбе.“

Докле сеже амбиција бранитеља у овој фази поступка? Будући да свака фаза кривичног поступка представља дио цијелокупног поступка са свим специфичностима, то „стога и улога браниоца у утврђивању чињеничног стања у овој фази поступка треба да буде прилагођена сврси и циљу ове фазе поступка.“³⁵

Први извор података бранилац у овој фази примарно добија од својег браника у току разговора о предмету поступка о многим чињеницама које могу бити одлучне за исход поступка. Ово је прилика да бранилац у складу са одбраном окривљеног изврши селекцију спознатих чињеница и околности дјела, користећи своја процесна права за утврђивање одлучних чињеница које ће бити повољне по окривљеног. Напор бранитеља мора бити усмјерен на доказивање свих повољних чињеница које иду у прилог окривљеном, као и спречавање утврђивања проблематичних чињеница, које су по својем карактеру неповољне

³⁴ В. И. Лењин, Полн. сабр. соч., Москва, Том 1-55.

³⁵ Ж. Булић, О. cit., стр. 588.

по окривљеног. Од чињеничног супстрата утврђеног у овој фази поступка овиси да ли ће поступак бити обустављен још у овој фази или ће пријећи у даљњи, виши ступањ процедирања. „Потпуно кориштење процесних права браниоца у овој фази поступка је од битног значаја, јер се у овој фази поступка фундаира чињенични основ тезе одбране, која би у сваком конкретном случају била најповољнија за окривљеног”.³⁶

Међутим, у овој фази кривичног поступка ангажирању бранитеља стоје на путу одређене процесне сметње и неправилности, које знатно умањују улогу бранитеља у смислу утврђивања чињеница. Прије свега, постоји формално процесна сметња која проистиче из законске одредбе члана 74. ЗКП-а. Овом одредбом је дато велико овлашћење истражном судији да може наредити „да окривљени само у његовом присуству или у присуству одређеног службеног лица може разговарати са браниоцем”. Дакле, право на комуницирање бранитеља са окривљеним који је у притвору примјењује се, у правилу, тако да се лични контакт браниоца дозвољава у присутности „службеног лица”. Што то, заправо, значи за формалну одбрану у овој фази кривичног поступка?

Присуство „службеног лица” приликом контакта бранитеља и окривљенога, без сваке сумње, своди се на осујећивање разговора о кривичном предмету поступка. Јер би сваки евентуални разговор на ту тему представљао опасност да окривљени буде и свједок у „својој ствари”, постајући извором доказа против самог себе. Ако се у пракси цитирана одредба претвара у доследно правило, онда је окривљени прикраћен у реализацији својег права на формалну одбрану, а бранитељу се искључује основни извор информација и сазнања о чињеницама и околностима релевантним за одбрану, чиме му се *in toto* „отежава читав процесни положај и умањује његов допринос на утврђивању чињеничног стања које би било повољно за окривљеног”.³⁷

Кад је ријеч о чињеницама и доказима, онда у свакој фази поступка требало би доћи до свих његових стадијума-предлагања, прихватања, извођења и провјере доказа, а то значи да би морало доћи до примјене свих активности у процесу доказивања.³⁸

Једна од последица одредбе чл. 74. ст. 2. ЗКП-а значи и знатно одуговлачење поступка, јер бранилац је онемогућен да иде у корак са слиједом процесних фаза и слојевитог доказивања.³⁹ Оваквим начином тек након подизања оптужнице стиче могућност несметаног комуницирања са својим браћеником и сазнаје важне чињенице за чије доказивање тек на главном претресу опредјељује доказне предлоге.

³⁶ Ibidem, стр. 589.

³⁷ Ж. Булић, О. cit., стр. 589.

³⁸ Загорка Симић-Јекић, Процесни појам доказа, ЈРКК, бр. 1/81, стр. 46.

³⁹ Бранилац пропуштено у истрази тешко надокнађује у слиједећим фазама кривичног поступка, или то не постиже никако и поред својег настојања и уложених напора.

Доследна примјена цитиране одредбе „има за последицу и неравноправност грађана у кориштењу и реализацији права на формалну одбрану, јер окривљени који је на слободи и има могућност потпуног комуницирања са браниоцем је фаворизиран у односу на окривљеног који је у притвору, а самим тим притвор, без обзира по којем основу је одређен, губи основну законску сврху и смисао”.⁴⁰

Преостаје да бранилац своје дјеловање и допринос сазнању чињеница манифестира током истраге, у оним процесним радњама када долази до испитивања окривљеног, саслушању свједока, провођењу увиђаја и вјештачењу. Бранилац у тим процесним активностима добија непосредно сазнање о чињеницама, стиче утиске, припрема своје приједлоге, ставља евентуалне приговоре и ствара цјеловитију слику о кривичној ствари, коју ће употпунити тек на главном претресу, ако у конкретној ствари дође до њега.

б) Допринос бранитеља код утврђивања чињеница на главном претресу

„Труди се да у спору твоје ријечи буду меке, а аргументи тврди”.

Д. Вилкимс

Бранилац главни претрес дочекује припремајући се за тезу одбране, провјеравањем својих ставова кроз проучавање списка, како би се определијелио за своје евентуалне доказне приједлоге на оне важне чињенице које ће бити чињенични основ стратегије одбране.

Главни претрес, с обзиром на своју организацију, средства, методе, своју сврху и коначни циљ, морао би представљати језгро и стожерни дио кривичног поступка. Овај стадиј кривичног поступка требало би да омогући да се непосредно и контрадикторно пред расправним вијећем расправља о кривичном захтијеву изложеном у оптужници. Ово је мјесто и тренутак за извођење, утврђивање и подвргавање „критици странака и бранитеља свих доказа које ће суд употријебити при доношењу пресуде”.⁴¹ Ово је за бранитеља права прилика (требало би да буде) да усмено и непосредно изнесе своје тврдње које поткрепују тезу одбране и оне тврдње и доказе који оповргавају наводе оптужнице. Доследно својој стратегији одбране, „постављањем питања код извођења доказа саслушања свједока, примедбама и кориштењем осталих процесних права бранилац треба да усмјери своју активност на утврђивање повољних чињеница по окривљеног у зависности од правца одбране у сваком конкретном случају. Савјесност, стручност и припремљеност браниоца за глав-

⁴⁰ Ж. Булић, О. cit., стр. 589.

⁴¹ V. Bayer, Југосл. крив. проц. право, Књ. I, пето издање, стр. 34. и 47.

ни претрес су компоненте које ће сигурно определијелити обим његовог доприноса утврђивању чињеничног стања у датим околностима сваког случаја што повољнијег по окривљеног”.⁴²

Будући да је главном претресу повјерено утврђивање чињеничног стања на коме треба утемељити одлуку о кривичној ствари, морала је бити тако утемељена и организирана да на њој долазе до што потпунијег изражаја сва начела модерног кривичног поступка (начело контрадикторности, непосредности, усмености, јавности), која представљају гаранцију и средства за правилно утврђивање чињеничног стања, као основе на којој треба да буде фундирана судска одлука о кривичној ствари. Споменутим процесним начелима је „првенствена сврха омогућавање правилног утврђивања чињеничног стања како би на тај начин пружила најпотпунију гаранцију да ће се на главном претресу моћи чињенично стање правилно и истинито утврдити. Према томе је тек главни претрес по својој организацији, својим средствима, својој сврхи и свом коначном циљу стварно сам кривични поступак”.⁴³

Међутим, код овог ваља узети у обзир и чињеницу да наш кривични поступак није чисти акузаторски поступак, нити је главни претрес могуће сматрати „ареном” у „којој се боре двије равноправне странке пред пасивним и незаинтересираним судом”.⁴⁴

С обзиром на ову чињеницу, главним претресом још увијек доминира фигура председника расправног вијећа у чијој улози и понашању није тешко препознати значајке инквизиционог поступка, макар и као корелат начела официјелности у савременом поступку, што је условљено већом активношћу суда, односно председника вијећа, који је позван да се брине о томе како би се случај боље разјаснио. Стога, у својем дјеловању суд није везан за приједлоге процесних странака, а његов пасиван став противио би се принципу истине (чл. 15. ЗКП) који је мото цијелог кривичног поступка.⁴⁵

Међутим, превелика активност и потпуна иницијатива на страни председника расправног вијећа спречава се да се потпуније изрази процесно начело контрадикторности („Спор је отац истине” — Хераклит) и дође до изражаја улога и активност странака (у овом случају бранитеља), већ је њихова улога на тај начин, сведена на пасивизирано понашање и резигнатно очекивање што ће бити у исходу поступка. На тај начин бранитељ није у могућности да са своје стране, као што би требало, до-

⁴² Ж. Булић, О. cit., стр. 590.

⁴³ Др Младен Грубиша, Чињенично стање у кривичном поступку, Информатор, Загреб, 1980, стр. 44.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Мр О. Цвијовић, Улога председника већа у новом кривичном поступку, Југословенска ревија за кривично право и криминологију, Београд, бр. 4/1978, стр. 59. Исто види код др Д. Краша, Процесно-правни аспект проблема утврђивања чињеничног стања у кривичном поступку, ЈРКК, бр. 3-4/1981, стр. 536-539 (Главна расправа).

приноси оживотворењу начела материјалне истине. Ипак, и код таквог стања бранитељ налази мјеста за своје активно дјеловање, јер покаткад ни суд не располаже свим доказима који потврђују тезу оптужбе односно екскулпирају окривљеника од оптужбе.

Процесна тактика бранитеља не смије доћи у супротности утврђивања чињеница од стране суда, корисних за његовог браненика, чак и у случају ако се лично окривљеник супротставља томе и исто тражи од својег бранитеља. „Напротив, бранилац ће својим пасивним понашањем, допустити суду да потпуно утврди такве корисне чињенице, а да при том не повреди дужност чувања професионалне тајне. Не може да даје предлоге који очигледно имају намеру да се избегне утврђивање материјалне истине. Износећи одбрану бранилац има право и може да прегледа оне чињенице које су неповољне за окривљеног, али не сме да се служи лажима”,⁴⁶ јер би то било у супротности са професионалним Кодексом.

Има мишљења да „велика опасност остварењу принципа истине прети од унапред извршеног опредељења председника већа у односу на исход кривичног поступка. Материјал из истраге код сваког председника већа у извесној мери опредељује став о коначном исходу поступка”.⁴⁷

Како помирити такво опредељење са начелом објективности и непристрасности суда у кривичном судовању? То је пракса супротна интенцији законодавца, јер свако априористичко поступање у кривичном поступку (чак и у примислима) води у судске заблуде, незаконите одлуке и људске неправде. Судска пресуда мора бити круна свега онога што јој претходи из сложене кривичне процедуре, нарочито у погледу доказног поступка, у којему се истина мора утврдити без остатка сваке сумње, јер је истина основни постулат законите и праведне судске одлуке. То, дакле, значи да је судска пресуда постериоран процесни чин који резултира из законите процедуре у којој ништа није остало нејасно и двојбено, као што ништа унапријед није могло нити смјело бити одлучено, нити коначно предијелено. Наши врховни судови знају што се догађа када првостепени судови тако поступају, јер су у ситуацији да поправљају такве неопростиве судске грешке које чине огромну штету друштву и поред тога компромитирају одређену судску праксу.

Сигурно да претходно „опредјељење председника вијећа неминовно уноси извјесну дозу једностраности у спровођењу доказног поступка. Опредјељење према осуђујућој пресуди води потпунијем испитивању чињеница које иду на штету оптуженог, а занемаривању чињеница и доказа који иду у његову штету ...”⁴⁸

⁴⁶ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 150. и даље.

⁴⁷ Мр О. Цвијовић, О. cit., стр. 62. и даље.

⁴⁸ Мр О. Цвијовић, О. cit., стр. 62.

Али изузетке не треба схватити као правило и сваки савјестан бранилац, приврженик истине неће пропустити шансу да својом активношћу допринесе изналажењу и утврђивању чињеничног стања које конвенира његовом браненику. Додуше, он избјегавајући допринос утврђивања чињеница које иду на штету окривљенога не смије себе доводити у ситуацију да спречава суд да утврђује такве чињенице, па макар се радило и о слободном одређивању браненика да их сам признаје на своју штету. Чак што више бранитељ такво слободно признање уграђује у ефикасну одбрану, јер „признање само по себи иде у прилог окривљеног, особито ако у њему изражава своје кајање за учињено дело и суд га узима као повољну чињеницу и олакшавајућу околност при одмеравању кривичне санкције ...”⁴⁹

Нема сумње да је наш доказни поступак замишљен као систематско, поступно и објективно утврђивање истине под руководством и према спознајним потребама и схваћањима суда, али је питање, да ли је исправно у таквом настојању редуцирати начело контрадикторности, на пуко вегетирање у пракси, што значи пасивизирање процесних странака, које би морале бити активније, предузимљивије, живахније, иницијативније и одговорније. Јер, више иницијативе, активитета и међусобног контрадицирања, исправнији је и сигурнији пут до објективне истине, и утолико мање могућности и потребе да суд испољава своју иницијативу и значајке инквизиционог поступка („инквизициона максима” на страни председника расправног вијећа).

Колико главни претрес овакав какав данас јесте, а он се битно није промјенио за неколико задњих деценија, омогућава да дође до пунијег изражаја и функција одбране, остаје отворено питање. Друга је ствар када странке, односно бранитељ нема довољно сазнања о чињеницама да суд испољава своју иницијативу и предузимљивост.⁵⁰ У циљу потпуног и правилног утврђивања чињеничног стања, законодавац је суду „оставио одријешене руке да слободно сегне за свим изворима сазнања и свим чињеницама што су му потребне за доношење одлуке”,⁵¹ што ни у којем случају не треба да значи да процесне странке остају по страни, ван процесне „игре” у напорима утврђивања чињеница и манифестирања тзв. „материјалног терета доказивања”.

Стога, колико ће функција одбране (у личности бранитеља) током главног претреса (и иначе) доћи до изражаја не зависи искључиво од настојања и савјесног ангажирања бранитеља и самог окривљеника, ма колико се они успињали и настојали, у смислу доприноса код утврђивања чињеничног стања. Овај до-

⁴⁹ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 152.

⁵⁰ Суд за сваки конкретни случај мора да ријеша дијалектичку супротност: од двије тезе (тезе одбране или тезе оптужбе) једна добија своју афирмацију док друга доживљава негацију у финалном акту суда — у мериторној пресуди.

⁵¹ Др М. Грубиша, О. cit., стр. 45 и даље.

принос донекле овиси и о начину на који се води и проводи доказни поступак од стране суда, а који, мора се признати, није увијек (у конкретним случајевима) на висини својег процесног задатка. То аргументирано доказује и број укинutih осуђујућих пресуда поводом жалбе одбране из разлога непотпуне и не правилно утврђеног чињеничног стања. Јер, без објективне истине без правилног и потпуног утврђеног чињеничног стања не може бити нити правилне примјене материјалног кривичног закона. То је дијалектичко неразлучиво јединство узајамности, без којег свака доношена осуђујућа пресуда такорекућ „виси у зраку”.

И завршна ријеч бранитеља је прилика да се истакне што је у погледу чињеничног стања пропуштено, што је и као требало допунити, провјерити, поткријепити. Тада треба истаћи и изворе доказа: свједоци или материјални докази којима се доказују одређене чињенице које би могле бити релевантне за правилну и закониту судску пресуду. Било како било, бранитељ не смије оставити на миру све оно што сматра да није урађено према захтијевима закона и логике и спознаје факата. Бранилац кроз критички осврт на цјелокупно чињенично стање даје своје завршно мишљење примјеном логичког скалпела, објективно и увјерљиво, документовано и одговорно. У сваком случају, „када кроз завршну ријеч бранилац изражава свој психолошки суд о непостојању неповољних чињеница за окривљеног или постојању повољних чињеница, користећи искључиво чињенице које извесно произлазе из изведених доказа и компонирајући их у један мисаони процес заснован на правилима логичког мишљења, те изражавајући такав свој суд добром реториком, његова завршна ријеч може имати утицај на утврђивање чињеничног стања које ће бити прихваћено у пресуди”.⁵²

Међутим, бранитељевим напорима у погледу доприноса чињеничном стању овдје није крај. Остају и друге, накнадне могућности.

Достизање истине у кривичним случајевима захтијева каткад од свих актера кривичног поступка, нарочито суда, огромне интелектуалне, психичке и етичке снаге и напоре. У том смислу инструктивне су ријечи старог и доброг К. Маркса, који каже: „Не само резултат истраживања, него и пут који води томе мора бити истинитим. Истраживање истине треба бити истинито. Истинито истраживање — то је организирана цјелина од појединачних карика које се сједињују у коначан резултат”.^{52а}

⁵² Ж. Булић, О. cit., стр. 590.

^{52а} Маркс К. и Енгелс Ф., Сочинения, Москва, том 1, стр. 7.

в) Допринос бранитеља у утврђивању чињеница у жалбеном поступку

„Ако се има шта жртвовати, онда се ни у ком случају не смију жртвовати правда и истина“.

Тито

Извјесно је да улога бранитеља у погледу утврђивања чињеничног стања не исцрпљује окончањем главног претреса и доношењем судске пресуде. У жалбеном поступку бранитељ наставља своју активност утичући на чињенично стање доказивањем, односно указивањем да је првостепени суд пропустио да правилно и потпуно утврди чињенично стање. Жалба као вид критике у којему се манифестира дјеловање бранитеља има свој смисао ако темељито указује на пропусте првостепеног суда, поред осталог у погледу пропуштене обавезе да у неком конкретном кривичном случају утврди објективну истину. Критика изражена у жалби указује и иницира и захтјева боља, нова рјешења у смислу потпунијег и правилнијег утврђивања чињеничног стања и доношења законите судске одлуке. У жалби бранитељ анализира пропусте у нападнутој пресуди, указује на грешке и закључке суда, ставља са своје стране предлоге, сугестије и каткад прилаже допунске доказе или их пак предлаже ради поновног извођења од стране суда. Догађа се да управо предлаже оне доказе које му је првостепени суд одбио да изведе, односно узме у супстрат чињеничног стања и оцијени у контексту цјелокупног доказног материјала. Ова врста критике кроз право на жалбу указује на то да „ауторитет правосудног система мора да се потврђује и заснива на могућности критике и контроле“,⁵³ те да се у поступку пред вишим судом (вишом инстанцом) отклони погрешна судска пресуда (одлука) и доведе до законитости пресуђења кривичне ствари.⁵⁴

Овај вид критике првостепене пресуде (понекад и другостепене) у кривичном поступку има функцију „заштите опћег државног интереса законитости и та функција садржава ужу функцију заштите законитости интереса странака“.⁵⁵

Даљи ток процеса жалбом ће показати да ли је жалба као вид критике, с обзиром на критику чињеничног стања, била основана или неоснована, што ће показати у другостепеној пресуди и у образложењу објаснити, уз аргументацију, примједбе и сугестије.

Само судовање у другостепеном поступку јесте поступак у којем долази до свестране критичке анализе и оцјене побијане првостепене пресуде полазећи од жалбених разлога и означено

⁵³ Лидија Бајић, Начело истине у кривичном поступку, Гласник АКВ, Нови Сад, бр. 12/1978, стр. 23, и даље.

⁵⁴ Д. Димитријевић, Кривично проц. право, 1976, стр. 175.

⁵⁵ Владимир Вауер, Проблеми увођења жалбе, Зборник Правног факултета, Загреб, 1948, стр. 337.

у одредбама члана 363. став 1. тачка 3. ЗКП-а, па стога веома сложено и одговорно. Само темељитим и суптилним прилазом (како то у правилу бива у пракси) критичком преиспитивању побијане пресуде, другостепени суд након доста труда и залагања долази до критичког резултата који даје у форми своје пресуде. Коначан суд може да буде позитиван или негативан, у зависности од тога што је другостепени суд урадио од првостепене пресуде која је била предмет жалбене критике, која подлијеже официјелно вишој критици, додуше иницираној подношењем жалбе од стране процесних странака.

Каква су права бранитеља да у жалбеном поступку, на јавном дијелу сједнице другостепеног суда с обзиром на жалбени основ погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања? Бранилац је овдје само у могућности да својим дјеловањем утиче на правилну контролу чињеничног стања у другостепеном поступку, у смислу одредбе члана 371. став 3. Закона о кривичном поступку.

Како се одлучује поводом жалбе бранитеља с обзиром на основ погрешно и непотпуно утврђеног стања, када виши суд нађе да је жалба била основана, овдје ћемо илустрирати подацима двају одлука Врховних судова, из којих се види како је текла критичка анализа на њима (побијаним пресудама):

Својом одлуком под бројем IV Кж 38/1984-3 од 14. ожујка 1984. године, Врховни суд СР Хрватске је уважио жалбене разлоге бранитеља и јавног тужитеља с обзиром на жалбени основ погрешно и непотпуно утврђеног стања (што логички повлачи и погрешну примјену материјалног кривичног закона, јер нема нити може бити правилне примјене закона без правилно утврђеног чињеничног стања) укидајући првостепену побијану пресуду враћајући предмет дотичном суду на поновно судовање.

Одлуком Врховног суда Војводине бр. Кж-385/85. од 20. фебруара 1986. године, уважавајући жалбене разлоге бранитеља и јавног тужитеља, побијана пресуда Вишег суда у Новом Саду К. бр. 91/84 од 11. априла 1985. године је **укинута** и предмет враћен првостепеном суду на поновно суђење и одлучивање. У овој другостепеној одлуци, поред осталог, стоји и ово: „Основани су наводи жалби (било их је против првостепене пресуде четири, три на страни оптужених) да је чињенично стање у побијаној пресуди погрешно и непотпуно и да је првостепена пресуда донета уз битну повреду одредаба кривичног поступка, јер ти наводи жалби имају упориште у доказима који су изведени у првостепеном поступку и у садржини списка овог предмета...”

У овом кривичном случају, бранитељ је још на главном претресу указао суду на промашај чињеничног супстрата и доказима који потичу из полицијске фазе (америчког суда), тражећи да се тужба одбије и донесе ослобађајућа пресуда, у недостатку ваљаних доказа. Суд је био доследан себи, па је своју одлуку засновао на климавим и неваљаним доказима, починив-

ши тако неопростиву грешку односно промашај из свих видова кривичне процедуре (чл. 363. ЗКП-а).

Нешто слично, макар у мањем степену погрешке учињено је у првостепеној пресуди о којој је рјешавао Врховни суд СР Хрватске.

Врховни судови у оба случаја су нашли да су жалбе биле основане, а чињенично стање у побијаним пресудама погрешно и непотпуно утврђено и логичка последица таквог стања ствари била је укинуће побијаних пресуда. Свако ко иоле познаје кривичну процедуру може да претпостави шта то значи и за суд и процесне странке: скупо и временски знатно одуговлачење кривичног поступка. Али, све је то мање скупо него неосновано одузимање слободе човјека, јер све може да страда, али истина и правда не смију да дођу у питање. Са тим основним проблемом носе се и наши судови и укинуће побијаних пресуда довољно говоре о бризи према истини и правди човјека.

Према томе, критика изложена у жалбама била је оправдана и конструктивна, а слиједом тога критичка оцјена другостепеног суда према првостепеним пресудама негативна, јер је другостепени суд у својим образложењима првостепеним судовима јасно и аргументовано критички указао на учињене погрешке и пропусте у погледу погрешног и непотпуног чињеничног стања. У томе јесте и састоји се допринос за квалитету судовања и провођење законитости у раду судова, у томе је и функција стручне анализе и критичког става виших судова. У контексту тога ваља сагледати и одређени допринос бранитеља оптужених у смислу истраживања и утврђивања објективне истине.^{53а}

Не може бити сумње, уколико се догоди да у поновљеном судовању предмета у којима су укинуте првостепене пресуде поводом жалби, буде исто расправно вијеће и исти бранитељ, да ће утврђивање чињеничног стања ићи много предузимљивије него што је то било прије доношења правно непостојне пресуде. Докази које је бранитељ предложио у жалбеном поступку биће сигурно изведени помно, јер, коначно, кривични предмет у конкретној кривичној ствари враћен је првостепеном суду на „поправни испит“ и првобитне грешке не би смјеле да се сада понове.

Међутим због тога бранитељ нема ни разлога нити потребе да ликује због уважења жалбених разлога, већ да удвостручи напоре да максимално допринесе утврђивању чињеничног стања које сачињава виши квалитет, а назива се објективном истином. Истина у кривичном поступку нужно се јавља као резултанта дубоког, свестраног истраживања факата.⁵⁶ Било би илузорно мислити да се дотична истина открива интуитивно, пуким нагађањем, наслуђивањем, домишљањем на спекулативној основи,

^{53а} А. М. Ларин, К истини, Јурид. лит., Москва, 1976, стр. 3-197.

⁵⁶ А. М. Ларин, Од следственной версии к истин, Јурид. лит., Москва, стр. 188. и даље.

а не у свестраним интелектуалним напорима и у „зноју лица свог“.

Интересантно је напоменути да и у процесу утврђивања објективне истине бранитељ као стручни помоћник окривљеника има одређену „повластицу“, која се састоји у томе да није обавезан ни правно нити етички да доприноси својим напорима утврђивању неповољних чињеница за својег браненика. Као стручни помоћник (и „alter ego“) окривљеника он на неки начин баштини ову „привилегију од својег браненика, који није дужан да у кривичном поступку „свједочи против себе самог“, већ је његова процесна функција да брани свој процесни интерес. Постоји једно мишљење, да када се ради о споредним чињеницама, да бранитељ може дјелимично да доприноси у утврђивању истине (неповољних чињеница), непознате суду, познате браниоцу, макар их окривљеник не жели признати, већ их прећуткује, иако постоји потенцијална могућност да дотичне чињенице буду откривене по суду. У таквом случају, „бранилац треба узимати у виду конкретне околности случаја и одговарајућих правила чија примена долази у виду, да их подложи својој оцени, да изврши степеновање према њиховој важности и да тек потом одлучи како ће поступити у конкретном случају“.⁵⁷

г) Нешто о чувању професионалне тајне бранитеља у кривичном поступку

Нити једна тајна није сврха самој себи, него има свој дубоки смисао и јасан циљ да се прикрију одређене чињенице, подаци и сазнања о некоме или нечему што сеже у одређене интересе субјекта. Смисао професионалне тајне бранитеља по својој суштини проистиче из неопходности везане за карактер функције одбране и односа повјерења између окривљеника и његовог бранитеља.

Доследно ћутање је специјални кључ чувања сваке повјерене тајне, па и тајне бранитеља. А тајност у раду бранитеља у најстрожијем смислу те ријечи је нужна и неопходна. Јер, да би „потражио савјет и омогућио да се осигура одбрана његових интереса, а тиме приморан да учини поверљива саопштења своме адвокату, клијент треба све да учини да би се поверио своме адвокату у пуном спокојству. Ако би се могао бојати макаквог разглашавања, поверење би се изгубило и бранилац не би могао извршити своју задаћу“.⁵⁸

Будући да је поштовање тајности у јавном интересу, оно је наметнуто без услова и ограда. Међутим, без обзира на коју

⁵⁷ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 154. — О томе видјети још код: Фаткуллина Ф. Н., Общие проблемы процессуальново доказывания, Издательство, Казанского университета, 1976, стр. 25, 48. и 102.

⁵⁸ Морис Гарсон, Адвокат и морал, Београд, 1965, стр. 78 (Превод: Д. Д. Бранковића).

се дефиницију (а веома је тешко дати задовољавајућу дефиницију бранитељске тајне) ослонили, „потребно је нагласити да се бранитељева тајна не односи само на поверљиве податке и саопштења која су браниоцу била усмено дата од стране окривљеног или од неког другог лица, него и на писмена документа, исправе и друга поверљива писмена саопштења — списе који су дати браниоцу или до којих је дошао на други начин”.⁵⁹

Обавеза чувања бранитељске тајне у нас је подигнута на степен уставног начела и формулирана и инкриминирана као кривично дјело, из члана 45. КЗ САП Војводине. Дакле, једна деликатна морална обавеза (која је статуирана и у Кодекс адвоката) потврђена је и законском одредбом, чиме јој је дат опште-друштвени значај и важност.

Наш Закон о кривичном поступку, у одредби чл. 226. став 2. прописује да се бранитељ не може саслушати као свједок о ономе што му је окривљеник повјерио као својем бранитељу. За случај да бранитељ, ипак, буде саслушан, на његовом исказу суд не би могао засновати своју пресуду.

Када се дубље сагледа проблем, онда проистиче да је професионална тајна адвоката, у ствари и прије свега клијентова тајна и у његову интересу. У пракси се овај проблем јавља у разним видовима и мање или веома важним степенима процесног значаја. Овдје овај проблем нисмо у могућности да шире елаборирамо, јер би изискивао посебан приступ и доста простора. Овдје смо само у веома скицираном виду додирнули проблем, колико је било неопходно за нашу тему у овом напису. Стога укратко и закључно о томе ваља казати слиједеће: под појмом бранитељске тајне ваља подразумевати све чињенице, истинити и непознати подаци које је окривљеник повјерио својем бранитељу, из сфере његовог интимитета, а које овај чува и штити, ради остваривања правно дозвољених друштвених односа, и оправдано не жели да се открију, а које је бранитељ сазнао и изван обављања своје професије, а које нису повољне за окривљеника и закон прописује кривичну санкцију за случај њиховог неовлашћеног откривања.⁶⁰

ЗАКЉУЧНИ КРИТИЧКИ ОСВРТ

„Свака теорија је, синко, сива, вјечно се зелени
златно дрво живота”.

Гете

У веома сложенем лавиринту кривичног поступка утврђивање чињеничног стања представља веома сложен, одговоран и најтежи задатак у процесу вршења функције кривичног судавања.

⁵⁹ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 171. — Веома успјелу дефиницију тајне са аспекта кривично-правног дао је др Велизар Н. Најман, Шта је тајна, изд. Експорт-Прес, Београд, 1967, стр. 24.

⁶⁰ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 175.

Потпуно и правилно чињенично стање, изражено кроз квалитет објективне истине, јесте основни постулат крајњег процесног циља доношење законите судске одлуке.

У сваком конкретном случају кривичног судовања, јавни тужилац и суд су дужни да истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите одлуке. То, дакле, значи да је правни појам терета доказивања у кривичном поступку јасан, те да тај терет није на окривљенику и његовом бранитељу.

Али, једно је правно регулирање а друго су животне ситуације у којима се може наћи грађанин у својству окривљеника. Постоје ситуације када је окривљеник фактички принуђен да износи своју одбрану и доказе којима је поткрепљује. Јер, ако се не би бранио могло би се догодити, насупрот терету доказивања који на њему не лежи, да суд за ту одбрану и те доказе не сазна и да окривљеник и невин буде осуђен.

Дакле, окривљеник (и слиједом тога бранитељ) бранећи себе и, без законске обавезе преузима на себе „терет доказивања“, јер је то у интересу истине која конвенира окривљениковом интересу.

Пасивно и резигнирано држање окривљеника и његовог бранитеља најчешће не доприноси одбрани окривљеника, нарочито не онда када јавна оптужба располаже оптужујућим доказима, које ако прихвати суд без резерве, окривљени би могао бити осуђен.

Бранилац као стручни помоћник окривљеника, на основу стратегије одбране у конкретном случају, опредељује се за корисно дјеловање у смислу истраживања и утврђивања истине о кривичној ствари. Својом активношћу доприноси утврђивању истине, само уколико то иде у прилог окривљенику као његовом брањенику, те не може сезати ван тих оквира дјеловања. Нема општег правила како треба дјеловати и понашати се у сваком случају, јер је сваки случај специфичан. Стога и дјеловање бранитеља треба да буде употребљено у конкретном случају.

Учествујући ревносно, свјесно и одговорно у доказивању чињеница, бранилац се константно користи методом повезивања анализе и синтезе да би могао логички оцјенити пред судом презентиране доказе. Искључиво, уколико би његово учешће у доказивању практички ишло на штету брањеника, тада своје понашање треба да усмјерава на потпуно пасивну улогу у доказивању и, самим тиме, на потпуно пасивну одбрану дотичног тренутка.

Исправно је сматрати да је допринос бранитеља у утврђивању чињеничног стања, односно објективне истине лимитиран указивањем његове помоћи своме брањенику. Само у том и таквом контексту је бранитељ и сарадник суда и помоћник у судовању.

Законски релевантна оцјена и образложење доказа јавља се само као резултат активности суда који је саставни дио изрицања пресуде и њеног писменог образложења. Више или

мање, и бранитељ је у чињенични супстрат пресуде уткао дио својих напора и сазнајних настојања и предузимљивости током процеса. Ако је тако поступао онда је своју законску и етичку обавезу извршио достојанствено.

У његовим напорима као путоказ служили су му поступати професионалне етике према којима вјерност истини треба да буде директива за бранитеља све докле док са њом не би био принуђен да повриједи вјерност браћеника, а са тим и дужност чувања адвокатске тајне и браћеникове процесне интересе у цјелини.

Функција формалне одбране у смислу утврђивања објективне истине у конкретним случајевима доприноси обезбеђењу законитости судовања, јер евентуалне „судске заблуде се могу отклонити само тако ако се онемогући пресуда која је основана на сумњи...“⁶¹

⁶¹ Др Р. Грасбергер, Психологија кривичног поступка, „В. Маслеша“, Сарајево, 1959, стр. 29.

Инж. Митхат Шабоњић
Здравко М. Петровић

ПРОБЛЕМИ УТВРЂИВАЊА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ НА ВОЗИЛИМА

Велики број штета из саобраћајне незгоде са којима се у раду овакодневно сусрећемо, намећу потребу за упознавањем са материјом и проблематиком којом се баве највећим делом вештаци саобраћајне струке. Наиме, у поступку по захтеву за обештећење ван спора који воде заједнице осигурања имовине и лица, оштећени редовно траже, између осталог, и накнаду за умањену вредност возила, накнаду за изгубљене ауто дане, трошкове превоза и слично. Овакви предмети се редовно упућују на вештачење судском вештаку саобраћајне струке, ради давања компетентног налаза, оцене и мишљења.

У судском поступку, вештачење ради утврђивања висине материјалне штете редовна је појава. Уколико не располаже са основним знањима из ове области, пуномоћник неће бити у стању да основано приговори налазу вештака, или ће то учинити само паушално. Циљ овога рада је да нам пружи основна знања из области утврђивања материјалне штете на возилима, знања која су неопходна сваком који ради на пословима заступања.

1. ИЗВИБАЈ И ПРОЦЕНА ШТЕТЕ

Приликом извиђаја и процене штете, сматра се обавезним сачинити Записник о утврђивању оштећења на возилу и он мора садржати елементе, који се састоје из општег и посебног дела.

Општи елементи, као нормални, а ипак у потпуности примењени у Записнику о оштећењу, неће бити разматрани обзиром да битније не утичу на проблем тематике, па као битне навести ће се посебни елементи из разлога што дубље задиру у проблематику материјалне штете, као и што су од битног интереса за целокупно сагледавање исте.

Посебни елементи: — Опис оштећења, који је од битног интереса за обрачун штете, односно накнаду штете.

— време потребно за отклањање штете, уколико се ради о делимичној штети или реализацији утврђивања и продаје вредности остатка возила након незгоде код тоталне штете.

— фотографисање возила ради комплетног сагледавања штетног догађаја и осталим лицима која су непотребно везана за проблематику, посебно из разлога сагледавања штете које се решавају као тоталне.

Треба имати у виду да од квалитета извршеног изvida и процене штете у већини случајева зависи и правилност сагледавања и утврђивања узрока насталог штетног догађаја и обрачун штете.

Посебно је опасно у појединим случајевима, стављати у надлежност оштећеним (важи за друштвени сектор) да сагледавају штету и утврђују исту, као и утврђивати и сагледавати штету у току оправке из разлога што по правилу то значи „давање“ бјанко чека оштећеном, па то треба избегавати.

1.1. Опис оштећења на возилу

Поред хронолошки наведеног рада, шта ове треба Записник о процени да садржи, врло битно је навести начин и приступ опису оштећења.

Будући да је возило компликован склоп делова, неминовно је опис оштећења сачинити хронолошки према технолошким захтевима произвођача (склоп, подсклоп, детаљ), како би и остали субјекти који учествују у сагледавању штетног догађаја и штете могли без напрезања у потпуности закључити и сагледати узрок, висину и остале елементе од утицаја за правилно доношење закључка о насталој штети.

Имајући предње у виду, хронологија описа оштећења би захтевала редослед:

- украсни делови, стакла и тапете;
- каросерија (шкољка) за путничка возила и аутобусе, кабина за теретна возила и остала возила која са истом располажу;
- мотор и мењач са преносом обртне снаге;
- предњи и задњи подстрој са механизмом за управљање и завешањима точкова;
- електроинсталација са светлосним и сигналним уређајима;
- остали припадајући елементи, склопови и подсклопови (седишта, држачи, простирке и друго);
- носећи оквир (шасија) код теретних и других возила које то поседују;
- товарни сандук (или други склоп за терет-бурад, коморе са уређајима и друго);
- хидрауличну и мравну инсталацију са пратећим уређајима.

1.2. Степен оштећења

Технички и економски показатељи најпоузданији су критерији при утврђивању степена оштећења, који имају најбитнију улогу за реално сагледавање висине штете. Од битног је утицаја комплетан увид у сва настала оштећења, сагледавање вредности оштећених склопова, подсклопова и детаља на овакој посебној целини истих, водећи рачуна о вредности средстава након утврђивања амортизације. Наравно, овде треба сагледати и вредност радне снаге и потрошног материјала, као и осталих елемената који из објективних разлога нису могли бити сагледани приликом утврђивања висине штете уз претходно сачињавање Записника о процени штете након извршеног детаљног прегледа (подсклопови мотора, мењача, диференцијала и др.).

Да би се лакше сагледао степен оштећења у целокупној штети, поред стручног сагледавања техничког момента оправданости замене или оправке појединих склопова, подсклопова и детаља, битно је и познавање процентуалног учешћа истих у укупној вредности средстава - возила.

Анализирајући поједине штете, да се извући закључак да та тај **економски** моменат у цени средстава, мисли се на новонабавну вредност истог, заједно са радном снагом и осталим материјалом садржи:

— каросерије у склопу пут. возила	25—30%
— мотори мењача са преносним механизмом	
обртне снаге код свих возила	25—30%
— предњег и задњег подстроја са механизмом за управљање и завешенима точкова	15—20%
— остали: подсклопова каросерије, светлосних и сигналних уређаја, украса и др.	15—20%
— каросерија аутобуса у склопу	40—50%
— кабина теретног возила у склопу	25—30%
— товарни сандук код теретних возила	15—25%
— носећи оквир-шасија код теретних возила и других возила која то поседују	20—30%

Напред наведени показатељи зависе од врсте возила, земље, произвођача, као и начина плаћања истих (са порезом, без пореза, са или без царине, сектора кориштења и других фактора).

1.3. Амортизација

Како стопе отписа амортизације према законским одредбама не представљају одраз техничког стања и тржишних услова, већ искључиво обавезу, примјена те стопе делује деструктивно као основица за утврђивање одштете при ликвидацији штете.

Услови осигурања су се у добром делу приближили реалности одређивања амортизације возила, кроз већ постојеће параметре који служе за израчунавање исте. Објективно сагледавање, те **просечне амортизације** код моторних возила и осталих возила

на моторни погон требало би изнаћи кроз **временску и пуну афирмацију** на бази експлоатације возила за месец дана, а исте кориговати заједничким коефицијентом осталих фактора који утичу на реалан пад или повећање вредности просечне амортизације.

Ово питање без одговора, пре свега поставља се у деликатном моменту када инфлација не зна за „кочиони систем“, па сваки други предлог без ширег стручног, техничког, економског, правног и надање друштвеног фактора био би погрешан.

1.4. Вредност остатка спашених делова

Вредност остатка спашених делова на возилу, после настанка штетног догађаја, утврђује се сходно начину утврђивања осталих фактора који су у директној вези са истима: вредности возила; степену оштећења; амортизацији, као и времену када се врши утврђивање, односно исплата штете.

Услови осигурања формулишу вредност спашених делова као скуп фактора: тржна вредност истих; разлике у цени између стварне вредности возила уочи штете и износа трошкова оправке које треба увећати или умањити зависно од трошкова проистеклих из осталих зависних трошкова; као и од понуде и потражње рабљених делова; те законских санкција о промету роба, увоза и извоза, царинских олакшица и другог. Како и без ових наведених фактора на вредност спашених делова утичу већ наведени фактори поменути почетком излагања у овој тачки, да се закључити да је вредност спашених делова пропорционална степену оштећења, уз поштивање и приману наведених економских момената остатка спашених делова који су обрнуто пропорционални учешћу у укупној вредности средства-возила.

2. МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА И НАЧИН УТВРЂИВАЊА ИСТЕ

Материјална штета у већини случајева настаје уништењем или оштећењем моторног возила и ствари у њему. Материјална штета на возилу зависи од следећих фактора:

- вредности осигураног (АК) или оштећеног (АО) возила;
- степена оштећења (тотална или делимична штета);
- начина закључења полисе осигурања;
- вредности спашених делова;
- осталих трошкова који утичу на висину штете и одштете.

Како је у претходним излагањима било делимично говора о елементима утврђивања материјалне штете, даљни ток излагања биће повећан техници обраде штете и одштете, као и осталим детаљима који је неминовно прате.

2.1. Тотална штета и начин утврђивања исте

Утврђивање тоталне штете врши се на основу Записника о процени, који како је већ речено садржи опште и посебне елементе на основу којих се врши **ликвидација штете**.

Обрачун тоталне штете врши се на бази новонабавне вредности и код штета за АО и АК на истом принципу, одбитком амортизације и вредности остатка спашених делова, са уважавањем и осталих трошкова везаних за штетни догађај.

Исплата накнаде по тоталној штети врши се редовито у пуном износу уз претходно извршену контролу правилности обрачуна и примене свих посебних елемената из Записника о оштећењу возила. Такав вид исплате назива се **Исплата штете из основа аутоодговорности** (за приватни и друштвени сектор).

Међутим, исплата накнаде по тоталној штети по основу имовинског осигурања, односно по основу уговорног осигурања, врши се на исти начин као АО штете с тим да се од коначно утврђене висине штете, одбија **франшиза** — учешће у штети и дужна **премија** уколико није унапред измирена. Такав вид исплате се назива **Исплата одштете из основа аутокаско осигурања**.

Из судске праксе:

— код тоталне штете на возилу (када поправак оштећеног возила није рентабилан) оштећени има право на накнаду штете за уништено возило у висини која се утврђује на начин да се утврди вредност возила у часу штетног догађаја и од те вредности одбије вредност остатка уништеног возила ако би оштећени остатке задржао (што није дужан). (Врховни суд Хрватске Гж 2710/78. од 20. 02. 1979.);

— штетник је у случају уништења (тзв. тоталне штете) заменљиве ствари (аутомобил), дужан набавити ствар исте врсте и вредности, док се у противном случају његова обавеза састоји у давању накнаде у новцу (Врховни суд Хрватске Гж 2164/76. од 28. 07. 1977);

— висина штете код тзв. тоталне штете рачуна се према стању возила пре незгоде, а по ценама у време доношења судске одлуке (чл. 189. ст. 2. ЗОО).

Оштећеник није дужан сносити физик продаје сачуваних делова већ тај ризик сноси заједница осигурања. (Врховни суд Хрватске Рев. 418/81. од 17. 06. 1981).

2.2. Делимична штета и начин утврђивања исте

Висина одштете по делимичној штети код АК осигурања, односно штете по основу АО, врши се према висини трошкова оправке која је вршена у друштвеном или приватном сектору, а у складу са Записником о оштећењу, или споразумно путем нагодбе.

Вредност делова и потрошног материјала узима се као вредност на тржишту са порезом на промет, док се вредност радне снаге обрачунава према већ утврђеном броју норма часова (НЧ), а по Записнику о процени, чија је висина регулисана категоријом

сервиса. Вредност НЧ за опоразумно решење је у категорији НЧ за приватни сектор.

Како се оправке возила у добром делу врше у друштвеном сектору, логично је и да се све предвиђене измене оштећених делова и врше заменом са новим деловима. Оправдано се намеће питање како се та замена делова врши на оштећеним возилима која се оправљају у приватном сектору, а њих је 40%, бар што се може закључити по начину решавања штете, односно висини поднесених захтева. Изузетак овде чини у друштвеном сектору и поред тога што у извесним случајевима и они то захтевају из разлога што возило „оправљају у властитој режији”.

Условима осигурања, на висину одштете по овом виду накнаде утичу: рабаћење, вредност остатка делова који се мијењају, побољшање или усавршавање оштећеног возила, умањена вредност возила и друго, што се сматра трошковима који су учињени ради оправке којом се повећава или смањује вредност возила. Међутим, у појединим случајевима, а нарочито код штета из АО, судска пракса заузима став да се не примењује одбитак на име учешћа у побољшању из разлога што се сматра да се побољшање или унапређење које након извршене оправке оштећеног возила пада на терет осигураваача и да он сноси вредност тог побољшања што се самом оправком догађа да такво возило буде у истом или мало бољем стању од оног у којем је било пре оштећења.

Како неусклађеност Услови осигурања и судске праксе, по овом питању изазивају извесне недоумице, поготово за штете које се решавају у спору, ово питање би требало коначно да нађе своје место, поготово што је већ напред било постављено и питање: „како се врши оправка 40% возила која су оштећена, а штете се решавају споразумно”.

Како се обрачуном штете на моторном возилу не исцрпљују у потпуности и сва потраживања по основу АО и делимично код АК, у даљим излагањима ће се разматрати, а у контексту овог вида штете, следеће: Умањена вредност возила након оправке (АО) штете; увећана вредност возила након оправке (АО и АК) штете; накнада за изгубљене ауто-дане (АО) штете.

Из судске праксе:

— за утврђивање вредности возила након поправке одлучна је цена која се за њега могла реално поручити на тржишту, а оштећеник који је возило предао испод те цене нема право захтевати од одговорне особе накнаду разлике између реалне вредности возила и цене коју је остварио његовом продајом. (Врховни суд Хрватске Гж 2998/78. од 3. 4. 1979);

— чињеница што власник возила није дао поправити оштећења на овом аутомобилу не искључује његово право на накнаду штете само због тога што оштећења није дао поправити (Окружни суд Загреб Гж 3754/81. од 18. 08. 1981);

— висина накнаде штете код оштећеног моторног возила одређује се према стварним издацима који настану у вези са отклањањем штетних последица, а не према подацима осигуратеља и осигураника о утврђеним оштећењима (Виши привредни суд Сарајево ПЖ 1189/79. од 26. 02. 1979).

2.2.1. Умањена вредност возила

Умањена вредност возила сматра се смањење прометне вредности возила након оправке и поред тога што је оно после претрпљеног знатнијег оштећења као и поред извршене беспрекорне оправке, повратило своју употребну вредност. Ово становиште судске праксе може се тумачити вишеструко и то на тај начин, да се умањена вредност обрачунава због комерцијалне (меркантилне) изгубљене вредности у свим случајевима, из разлога што је у цитату искључиво наведен случај употребне вредности као трећег економског степена, после новонабавне (тржне) и стварне (вредност након одбитка амортизације) вредности. Такође, постоји и други разлог због кога се може претходни став негирати. Заправо, зашто се супротно тој теорији при одређивању умањене вредности узима новонабавна вредност возила и коригује факторима старости који нису одраз амортизације и стања возила као и фактором утрошеног рада, који нису односно који ни у ком случају није адекватан раду, када се оправља ново возило.

Међутим, утврђивање умањене вредности од стране стручних радника ЗОИЛ-а је доста објективније, обзиром да примењују као полазну основу, ону вредност коју стварно има оштећено возило, као и елементе који су прави одраз стања тог возила.

У конкретном случају би имали потпун увид у стање возила приликом процене, за разлику од већине судских вештака који то не поштују и искључиво се служе горе наведеним мотивом судске праксе, или пак умањену вредност истичу кроз процентуални део умањења, или процентуални део вредности рада оштећеног возила. Ово све доводи до неусклађености и нереалног сагледавања стварног дела умањене вредности у укупној накнади из штетног догађаја.

Како се начин обрачунавања умањене вредности врши различито, а углавном је заснован на елементима: цене возила, степена оштећења, степена старости уз примену конституисаног дијаграма који у данашњим условима вртоглавог раста како цене возила, тако и резервних делова, не може удовољити намени нити потребама бар што се тиче економског гледишта и сагледавања умањене вредности.

Питање техничког становишта је посебан проблем који до краја није исказан садашњим начином утврђивања умањене вредности, обзиром да је заснован на вредностима које ни у ком случају не би смеле утицати на утврђивање умањене вредности, као: цена возила и фактор оштећења. Ово наводим из разлога што се врши искључива оправка делова каросерије, или пак замена тих

делова. Како возило чини и 45-55% вредности, механички део склопова и подсклопова, то би и тврдња у заснованост наведеног, била оправдана, поготово што је и сама пракса то показала кроз оправке на бази искључиве замене механичких делова, делова украса, сигналних и светлећих уређаја, стакла, делова од пластике и другог.

Из напред наведених разлога, **умањену вредност** возила треба посматрати из два аспекта и то, као вредност која се састоји из: **техничке и комерцијалне** (меркантилне) умањене вредности. Просек ове две вредности би чинио **стварну умањену вредност возила**.

Значи, да би умањену вредност ($Ув$), чинила техничка умањена ($Утв$) и комерцијална или меркантилна ($Укв$) вредност, дељене са два.

$$Ув = \frac{Утв + Укв}{2}$$

Умањена техничка вредност би произилазила из: стварне вредности каросерије (шкољке) возила, односно нове каросерије, умањене за амортизацију возила — $Свк$; вредности радова извршених на каросерији — $Врк$; фактора оштећења каросерије — $Фок$, који се креће у правцима од 0,1—1,0, а одређује се према степену и врсти оштећења каросерије (детаљна образложења ће се дати на семинару проценитеља); нове вредности каросерије — $Нвк$.

$$Утв = \frac{Свк \times Врк \times Фок}{Нвк}$$

Комерцијална умањена вредност би произилазила из: стварне вредности возила, односно нове вредности умањене за амортизацију возила — $Свв$; вредности укупних радова и укупног материјала уложених на возило — $Врм$; фактора квалитета оправке возила — $Фко$, који се креће од 0,1 — 0,5, а одређује се према квалитету извршених радова на возилу (детаљна образложења ће се дати на семинару проценитеља); новонабавне вредности возила — $Нвв$.

$$Укв = \frac{Свв \times Врм \times Фко}{Нвв}$$

Овде се као значајна постављају два питања:

— Да ли у сваком случају обрачунавати и признавати оба вида усмерене вредности?

— Да ли признавати поред умањене техничке вредности и комерцијалну умањену вредност за возила која се опорављају у приватном сектору обзиром на њихову опремљеност у односу на друштвени сектор, као и квалитет извршене оправке те да ли и коју умањену вредност признавати по штетама које се решавају споразумно путем нагодбе?

Ова питања су произишла из свеукупног сагледавања постављене проблематике материјалне штете и укупних накнада из исте, а првенствено што се „дивље“ оправке и оправке у приватном сектору не изводе квалитетно, па сваким понављањем штетног догађаја о којем се не води довољно рачуна приликом ликвидације и обрачун-утврђивања штете (нема статистичких података) на захтев оштећеника утврђује умањена вредност па и код штета које су у спору на то се укаже.

Из судске праксе:

— За карамболирано возило постиже се, у правилу, мања цена, па је стога и његова прометна вредност мања. Та прометна вредност је у односу на некарамболирани аутомобил умањена и онда ако је ауто након оштећења потпуно и беспрекорно поправљен. Умањену вредност у највише случајева не могу покрити новоупраћени делови, па макар били и вреднији (Врховни суд Хрватске Гж 793/77 од 23. 03. 1978).

2.2.2. Увећање вредности возила

Иако има супротних становишта у одређеним случајевима, вредност возила након оправке се повећава.

У прилог тврдњи да је вредност возила повећана оправком-заменом делова који су оштећени у саобраћајној незгоди (замена каросерије, механичких делова, украса, делова од пластике и других делова, а предвиђени су Записником о процени са извесним учешћем оштећеника, које је у већини случајева само пука формалност, поготово када се ради о возилима старијим између 2 и 3 године) иде и то што је исто то возило након тог периода „зрело“ са техничке тачке гледишта да буде репарирано, а са економске, да уз мања улагања продужи век трајања.

Такође, такво „освежење“ возила које на жалост (уместо на терет власника, оправком делова каросерије или у већини случајева заменом тих делова као и комплетном заменом делова механике) иде на терет осигуравача уз, како је већ речено, мало учешће и то само у деловима каросерије.

Имајући у виду да је просечна амортизација за возила стара од 2-3 године 25-45%, што зависи од категорије истог, чистом рачуницом се може доћи до констатације да је и тај период за одржавање возила најкритичнији. Томе у прилог иду и наредна размишљања и показатељи:

— За возила домаће производње (Застава) —

Категорија	до 800 cm ³	од 300-1300	од 1300-1750	преко 1750
Цена возила	500.000	1.000.000	1.500.000	2.000.000
Амортизација	25%	35%	38%	42%
Вр. возила	375.000	750.000	930.000	1.302.000
Просј. штете	95.000	300.000	450.000	640.000

За возила стране производње, као и возила из кооперативних односа (ИМВ, ЦИМОС, ИДА, ТАС), посматрана кроз исте односе, висину штета треба увећати и до 100%. Овде се напомиње да се претходна анализа односи на штете средњег степена, а Условима осигурања је дозвољена оправка и рентабилна до 75%.

Упоређујући вредности возила на дан настанка штете (период између две и три године), као и вредности оправке у том периоду њихове старости, да се закључити да је она у омеру једне четвртине (1/4) за прву категорију до приближно једне половине (1/2) за остале категорије из посматрања.

Зато, узимајући у обзир све претпоставке и уважавајући законске одредбе, сматрам да из штетног догађаја и штете на возилу при отклањању исте мора постојати и увећана вредност возила након оправке. Та вредност, по неким схватањима и по литератури, могла би се рачунати на бази вредности возила на дан штетног догађаја и вредности утрошеног материјала и радне снаге након оправке, односно сагледавања штете.

2.3. Накнада за изгубљене ауто-дане

У свакој робноновчаној производњи за највећи део производње, место производње не поклапа се са местом потрошње, па је премештањем тих друштвено употребљивих вредности или робе до потрошача, процес производње материјалних добара завршен.

Адекватно томе, транспорт робе се јавља као неопходан елеменат у процесу репродукције и јавља се као продужетак процеса производње у сфери промета и за сферу промета.

Путем утицаја транспортних трошкова на формирање цене робе, они делују и на економику пословања привредних организација и читавих грана привреде у некој земљи. Од пресудног је значаја на формирање тржишних односа, на локацију производних снага, избор и правци инвестиција.

2.3.1. Формирање и утврђивање превозне услуге

Широк је спектар формирања и утврђивања превозне услуге, али основне и нама прихватљиве су две окупине и то: маркоистичка и грађанска теорија вредности превозних услуга.

Величина вредности превозних услуга зависна је од више фактора, као: врсти саобраћајног средства, обима превоза, удаљености, степена искориштености, превозних капацитета, густине и развијености саобраћајне путне мреже, услова експлоатације, степена неравномерности превоза робе, организацији рада, брзини кретања и другим факторима који су од утицаја. Напред наведене факторе поменуо сам из разлога да се што боље сагледају тешкоће са којима се сусрећу превозници, да би могли потпуно схватити захтеве које подносе осигуравачу ради накнаде штете по овом основу.

2.3.2. Трошкови превоза

Трошкови превоза се могу разматрати са три различита аспекта и то:

- трошкове које има превозник;
- трошкове које има корисник услуга,
- трошкове које има друштвена заједница.

Трошкови које има превозник по правилу су увек мањи од цене превозне услуге која је понуђена. Значи произвођач превозне услуге презентира купцу те услуге своју цену коштања, која се састоји од продајне цене и дела вишка вредности или вишка рада који је зависан од разних елемената као што је понуда и потражња услуге превоза на одређеном превозном тржишту.

2.3.3. Подела и структура трошкова превоза

Како трошкови превоза настају у сфери премештања материјалних добара од места производње до места потрошње, критерији за њихову поделу могу бити различити и сагледавају се према следећим захтевима:

- гранама саобраћаја,
- економској суштини,
- начину учешћа у процесу (превозни и режијски),
- месту настанка (почетни и завршни),
- врсте оптерећења (обични и појединачни),
- степену искориштења капацитета (фиксни — „независни у облику превоза” и варијабилни — „зависни у обиму превоза”),
- врсте превоза (путнички и робни),
- планских и стварних трошкова.

Будући да је за нас битно формирање трошкова према степену искориштења капацитета, то ћемо у даљем тексту разматрати структуру истих.

2.3.3.1. Фиксни трошкови превоза — стални трошкови

Фиксни или стални трошкови су они трошкови на чију величину не утичу осцилације у величини искориштења возних капацитета. Учешће фиксних трошкова у структури укупних трошкова има прогресивно кретање на име варијабилних трошкова и редовно су најнижи када се возни капацитети користе оптимално и њихов карактер сталности — фиксности одржава се у структури превозне услуге кроз следеће показатеље:

- законска амортизација,
- накнада за кориштење јавних путева,
- трошкови регистрације возила,
- премија осигурања,
- доприноси и чланарине,
- трошкови управне и погонске режије.

Анализирајући фиксне трошкове запажа се да су они непроменљиви без обзира на величину возних јединица. Значи да се крећу управно пропорционално са величином тих јединица. Међутим, просечни фиксни трошкови опадају по јединици производне услуге и то обрнуто пропорционално са величином истих тих јединица. Према томе фиксни трошкови су ипак апсолутно непроменљиви трошкови и деле се на: апсолутно фиксне и релативно фиксне трошкове.

Апсолутно фиксни трошкови су они, које превозна организација мора сносити у целокупном износу, чак и онда када њени возни капацитети привремено не раде, тј. они нису у депресији ни када возни капацитети привремено или стално обуставе своје делатности (случајеви у зимским условима, саобраћајним незгодама, обуставе рада и друго).

Релативно фиксни трошкови су они који се појављују када обим возних јединица прекорачи одређену зону запослености па се након тога јављају нови релативни фиксни трошкови, а са њима и већи пораст укупних фиксних трошкова. На бази ових показатеља исказује се економичност превозне организације, па даље разматрање ових трошкова за нас није интересантно.

2.3.3.2. Варијабилни трошкови превоза — променљиви трошкови

Под овим трошковима подразумевамо ону врсту трошкова пословања организације која се бави превозом, који се мењају са величином возних јединица. Врло су еластични и лако се прилагођавају разним осцилацијама у кретању запослености. Њихова промена са величином возних јединица може бити у зависности од трошкова:

- пропорционалних,
- депресивних,
- пропрезивних,
- регресивних.

У групу варијабилних или променљивих трошкова сврстани су следећи трошкови:

- погонско гориво,
- мазииво,
- аутогуме,
- репроматеријал и резервни делови,
- дневнице возачког особља и осталих запослених,
- лични доходи радника.

Како нам за даље израчунавање изгубљеног ауто-дана нису потребна било која разматрања трошкова, као и да остали трошкови нису за нас од битног интереса, то ће се приступити директном израчунавању изгубљеног ауто-дана.

2.3.3.3. Рачунање изгубљених ауто-дана и изгубљене зараде за аутобусе и теретна возила

Из претходних разматрања која су се односила на ову проблематику, анализирајући зависност сталних (фиксних) и променливих (варијабилних) трошкова у укупном приходу по возној јединици, те сагледавајући калкулације превозних организација: за превоз путника и робе „Центротранс“ — Сарајево и „Алпетор“ — Шкофја Лока долази се до закључка из којег се лако могу извући обрасци за израчунавање **изгубљеног ауто-дана** и обрасца за израчунавање **изгубљене зараде** за аутобусе у градском и приградском, као и међуградском превозу, те за теретна возила. За аутобусе, обрачун је рађен на бази броја сједишта, а за теретна возила на бази корисне носивости.

Образац за рачунање изгубљених ауто-дана

$$\text{Адн} = \frac{\text{Унчо}}{\text{Унчр}} \times \text{Кпр}$$

Адн — представља изгубљене ауто-дане нерада због задржавања возила на оправци и овај образац служи за Адн аутобуса и теретних возила.

Унчо — представља нормирано потребно време за оправку возила.

Унчр — представља утрошено радно време за оправку возила у току једног радног дана и обично се рачуна према два радника ($2 \times 3 = 16$).

Кпр — коефицијент припреме (набавка делова) и он се креће зависно од врсте возила као и могућности набавке делова, па је за возила домаће производње од 1,1 до 1,5; док је за возила стране производње 1,4 до 2,0.

Образац за рачунање изгубљене зараде

$$\text{Иуз} = (\text{Идз} + \text{Идк}) \times \text{Адн}$$

$$\text{Идз} = \text{Упп} \times \text{Кфт}$$

$$\text{Идк} = \text{Упп} \times \text{КиК}$$

Иуз — изгубљена укупна зарада за дане нерада,

Идз — изгубљена дневна зарада,

Идк — изгубљена дневна корист,

Упп — укупан просечан приход на дан по возној јединици.

Он се различито креће за аутобусе, а различито за теретна возила, како је већ речено према броју седишта и носивости возила.

Кфт — коефицијент дневних фиксних трошкова. Он је такође различит за аутобусе и за возила, што ће се моћи очитовати из наредне табеле.

Кик — коефицијент измакле користи у укупном просечном приходу и у већини случајева зависи од броја седишта код аутобуса, односно корисне носивости код теретних возила. Очитавање из наредне табеле.

Како од укупног прихода зависи и израчунавање изгубљене зараде аутобуса или теретног возила и поред неких величина у наредној табели за дневни просечни приход, пожељно је од оштећеника затражити тај податак како би се добило право стање на основу кога би се и добиле реалније вредности изгубљене зараде.

Табеларни приказ укупног дневног прихода (Упп), коефицијента дневних фиксних трошкова (Кфт) и коефицијента измакле дневне користи (Кик) за аутобусе и теретна возила

	А У Т О Б У С И			Т Е Р Е Т Н А В О З И Л А			
	до 25	25-45	преко 45	до 5 т.	т. 7-15 т.	преко 15 т.	
Бр. сед.							
Носивост							
Упп	10.000	38.500	45.000	10.000	11.000	18.000	47.000
Кфт	0,26	0,23	0,30	0,25	0,30	0,33	0,35
Кик	0,055	0,060	0,065	0,060	0,062	0,065	0,068

Из судске праксе:

— Штета у облику изгубљених ауто-дана за време поправке оштећеног возила је новчана штета у свом изворном облику. Због тога се, висина те штете има утврдити применом начела монетарног номинализма, како је то правилно закључио и првостепени суд у побијеној пресуди. (Врховни суд Војводине Пж 367/82 од 12. 01. 1983).

— Првостепени суд исправно је поступио када је тужитељу досудио и фиксне трошкове који обухватају амортизацију, накнаду за путеве, регистрацију, трошкове осигурања, камате на кредит, и режијске управне трошкове јер ти трошкови постоје без обзира да ли је возило било у употреби или ван употребе. Према одредби чл. 929. ст. 3. Закона о обвезним односима ако се оствари осигурани случај осигураватељ је дужан накнадити сваку штету, дакле штету која је настала због немогућности експлоатације одређеног возила. Немогућност возила у време поправке јест немогућност накнаде наведених фиксних трошкова, а то представља штету. (Виши привредни суд Хрватске Пж 1163/80. од 26. 08. 1980).

— Аутотранспортна организација удруженог рада чије је возило оштећено у саобраћају кривицом другог учесника саобраћаја има право на накнаду како стварне штете тако и изгубљене добити коју је могла основано очекивати од експлоатације возила да оно није оштећено. (Виши привредни суд Србије Пж 2252/82. од 2. 09. 1982).

— Калкулација вредности ауто-дана јест исправа у смислу грађанског процесног права, дакле представља доказно средство и основу за утврђивање измакле користи. Међутим, ако је туженик оспори у целини или у појединим ставкама, суд је дужан другим доказним средствима (па и вештачењем) утврђивати истинитост садржаја појединих ставака калкулације по чл. 7. Закона о парничном поступку. (Виши привредни суд Хрватске ПЖ 341/80 од 28. 04. 1981).

— Проузрочитељ штетне радње којом је камион био оштећен одговара за штету насталу због неупотребе камиона услед дуготрајног поправка, без обзира на околности што су узроци дуготрајног поправка били „објективни разлози“ (нпр. потешкоће с увозом резервних делова). (Врховни суд Словеније Сл. 572/77 од 28. 02. 1979).

П Р И К А З

Др Никола Матовски: БРАНИЛАЦ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ*

I

Не сјећамо се да ли је и кад нека књига из области кривичног права у нашој земљи преведена с језика једног на језик другог народа или народности. Зато је за поздравити појава пријевода на хрватски или српски језик књиге (докторске дисертације) Николе Матовског, професора Правног факултета у Скопљу, под насловом: *Бранилац у кривичном поступку*, која се у оригиналу на македонском језику први пут појавила 1981. године.¹ Већ појава књиге на македонском језику нашла је одјека у нашој стручној периодици.² Убрзо након појаве књиге у пријеводу на хрватски или српски језик почели

су се редати осврти у нашој стручној периодици³, тако да ће захваљујући томе публицитету и пријеводу књига бити приступачнија за читање и кориштење ширем кругу југославенских правника, који ма је професија примјена кривичног права у пракси.

Књига поред бриљантно сročеног Предговора од стране професора Правног факултета у Београду др Михајла Аћимовића, закључака и приједлога, те библиографије, садржи и девет поглавља која представљају један кохерентан састав разматрања о проблематици обране, а која чини једну од још двије основне функције кривичног поступка: оптуживања и суђења.

¹ Наслов оригинала: *Улогата на бранителот во кривичната постапка*.

² Видјети осврт Михајла Аћимовића — Др Никола Матовски: *Улогата на бранителот во кривичната постапка*, у часопису: „Југословенска ревија за криминологију и кривично право“, бр. 3/1982, стр. 359-363.

³ Видјети осврте: 3.1. — Василески, В. — Др Н. Матовски: *Бранилац у кривичном поступку*, у „Билтен Правне службе ЈНА“, бр. 3/1984, стр. 54-56 — 3.2. — Томић, З. — Др Н. Матовски: *Бранилац у кривичном поступку*, у „Правна мисао“ (Сарајево), бр. 11-12/1984, стр. 106-111.

Прва глава носи наслов „Одбрана као функција у кривичном поступку“, а садржи неколико подтема. Читатељу посебице упада у очи критика писца у вези с тематиком подјеле обране, будући да се он супротставља подјели на материјалну и формалну одбрану и пледира за подјелу која се састоји од обране самог окривљеника (особна одбрана), од стране државних правосудних органа и, коначно, од стране бранитеља. Потоња је предмет обраде ове знанствене монографије. Ваља нагласити да се ту не ради о неком спору споредне формално-правне природе, будући да аутор доказује односно оспорава теоретску и практичну вриједност подјеле на формалну и материјалну.

У оквиру исте главе расправља се и о смислу те оправданости обране од стране бранитеља, па у вези с тим аутор дословно каже: „Уколико одбрана не би постојала, суђењу, које је организовано као спор између двеју равноправних странака, у једном демократском друштву у коме треба поштовати права окривљеног, нарушила би се његова дијалектичка природа јер не би била заступљена борба супротности, односно оптужби се не би супротставио никакав отпор. Суђење би се свело на једнострано поступање у коме би били извођени докази које је предложио овлашћени тужилац и докази које би извео суд по својој сопственој иницијативи, а не и докази одбране, јер она није заступљена. У таквој ситуацији суд не би могао да одговори савесно и правилно своме најважнијем задатку — да утврди истину у кривичном поступку јер она треба да произађе из противречних тврђе-

ња, теза и антитеза изнесених од двеју супротних странака” (стр. 22).

Слиједи друга глава: „Основа и правна природа права окривљеног да има браниоца” у којој се продубљују разматрања о сврси обране окривљеника. Након што презентира међународно-правне и унутрашње законодавно-правне акте којима се признаје окривљенику право да има бранитеља, даје се анализа природе права окривљеника на одбрану од стране бранитеља, која природа је двојака: за одређену категорију кривичних дјела то је диспозитивно право окривљеника, будући да искључиво од његове воље овиси да ли ће се или не користити тим правом, а у другим случајевима се ради о обавези коју намеће правни поредак неке државе због природе спора (тежине кривичног дјела рецимо) или стања (нијем, глух итд.) у којем се налази особа против које је покренут кривични поступак”.

У трећој глави: „Стицање права окривљеног да има браниоца” писац најприје дистингуира појмове бранилац и адвокат, који само за неупућену особу представљају синониме, па је писац у праву кад тврди да се у овоме случају никако не ради о истозначним појмовима, будући да би нека особа била бранитељ у кривичном поступку, не треба бити одвјетник — адвокат, иако *de facto* функција обране првенствено представља монопол одвјетничке професије. У сваком случају, законодавац је тај који поставља одређене увјете којима морају удовољавати особе изабране за бранитеље, независно од тога да ли су оне одвјетници или нису. Поред правног образовања, повјерења које треба постојати између бранитеља и његовог клијента, па до инкомпатибилитета између улоге бранитеља и свој-

ства неког другог судионика у кривичном поступку (то су тзв. негативни увјети). Аутор се залаже да поред редовних и изванредних професора правних факултета, требало би признати уписивање у именик одвјетника — адвоката и доцентима, те предавачима односно свим особама која на правним факултетима имају наставничко звање, што у себи имплицира и њихово право да врше функцију бранитеља у кривичном поступку без положеног правосудног испита и приправничког стажа на судовима, уз увјет наравно да нису у радном односу, уз изузетак да се у неким предметима њима допусти обрана иако се налазе у радном односу, у вези с чим писац пружа више аргумената. Врло су инструкторивна и за праксу значајна излагања на теме инкомпатибилитета на релацији бранитељ-вјештак, бранитељ-свједок.

Четврта глава: „Принцип независности браниоца и његова аутономија у усаглашавању одбране” садржи поред опћих напомена о независности бранитеља и анализу начина на који се изражава независност бранитеља у односу на суд и друге органе кривичног поступка, у односу на окривљеника и у односу на одређени кривично-правни спор, те усаглашавање (координирање) одбране окривљеника и одбране бранитеља. Ту се писац залаже за велику слободу бранитеља кад каже, да „...уколико бранилац сматра да је подржавање једне одбрамбене концепције која не произлази из елемената процеса и уверења које је он стекао, на било који начин, противно његовој савести — он има могућност да не прихвати одбрану или уколико је прихватио, па је касније дошао до таквог уверења, да је откаже” (стр. 82). Угла-

вном писац на врло суптилан начин анализира све могуће ситуације у којима се може наћи бранитељ кад дође у сукоб с концепцијом одбране окривљеника и даје могући излаз из таквих ситуација.

У петој глави: „Место браниоца у правосудном систему” полемизира с различитим схваћањима о мјесту бранитеља у правосудном саставу (бранитељ као странка у поступку, бранитељ као помоћник окривљеника, бранитељ као помоћник суда, бранитељ као представник окривљеника, бранитељ као замјеник окривљеника, бранитељ као помоћ (потпора) окривљеника, бранитељ као орган правосудја) при чему се на крају тих излагања одређује за најприхватљивије схваћање о мјесту бранитеља као процесног помоћника окривљеника у правосудном саставу, за коју концепцију презентира богат у аргументацију.

Централна мисао у шестој глави: „Однос браниоца према окривљеном” састоји се у томе, да бранитељ штити интересе окривљеника кроз указивање моралне помоћи и савјетовањем те бринењем окривљеника, при чему се залаже за ангажирање бранитеља и у стадију извршења кривичних санкција, који би могао утјецати на одлуку о избору третмана, који би на најбољи начин требао допринијети ресоцијализацији осуђеника како би се поновно вратио у друштвену средину.

Врло темељито су обрађени сви аспекти облигаторне одбране у седмој глави, а посебице именовање бранитеља по службеној дужности, у вези с чим се писац залаже за ослобођењем од тзв. официјалне одбране оних одвјетника који су навршили 60 година живота, због пијетета према њиховом уложеном

„минулом“ раду, како би се поштедјели од једног напорног рада, те да се у перспективи предвиди да се за бранитеље по службеној дужности појављују најкомпетентнији стручњаци за кривичну материју, барем у већим окружним центрима. Цијелу проблематику у овој глави писац је обрадио кроз компаративно-историјски приступ, због чега је ова глава и највећа по својем опсегу у овој књизи.

Врло су интересантна излагања писца у осмој глави: „Бранилац и истина“. Основни проблем који се појављује на овоме плану састоји се у неразумијевању и конфузији која произлази из упућиваних примједби на адресу бранитеља - кривичара, од којих примједби у овоме осврту издвајамо само једну али врло распрострањену која се састоји у томе, да „на јавност и на неупућене људе делује шокантно стално залагање браниоца да окривљеног криминалца, отргне од кривичне репресалије, односно да избегне његово кажњавање иако у поступку користи законска средства што му ставља на располагање односан правни поредак“ (стр. 141-142). Да би се изашло из оваквих заблуда и конфузија аутор се залаже за рашчишћавање односно објашњавање неких појмова а поготово да се заузме став по питању — што је то праведан и прихватљив спор, у вези с чим закључује, да не постоји такав спор и окривљеник који не заслужује бранитеља, па чак кад се ради и о кривичним дјелима највеће друштвене опасности. Допринос бранитеља истини предмет је такођер врло минуциозних анализа, а за многе одвјетнике — адвокате који нису расчистили са својом улогом у том погледу било би упутно да им служи за узор тврдња аутора у којој каже: „Из-

носећи одбрану, бранилац има права и може да прећути оне чињенице које су неповољне за окривљеног, али не сме да се служи лажима“ (стр. 150).

„Професионална тајна браниоца“ предмет је обраде писца у последњој глави кроз законодавно-правни аспект и одређивање појма бранитељске тајне. Одвјетник — адвокат током разговора и консултација с окривљеником долази до повјерених му исправа и докумената који садрже повјерљиве податке, па се треба утврдити што спада а што не у појам бранитељске тајне. Мишљење је писца, да се под бранитељском тајном требају разумијевати све чињенице, истинити и непознати подаци, које је окривљеник повјерио бранитељу из сфере својег интимитета, као и чињенице неповољне за окривљеника које је бранитељ сазнао изван вршења своје професије, а које он чува и штити због остваривања правно допуштених друштвених односа и оправдано не жели да се открију.

Иначе др Н. Матовски у закључцима износи констатацију да су прихваћена рјешења у вези с функцијом бранитеља на линији најпрогресивнијих рјешења у свијету, али се у приједлозима залаже за њихово даље побољшање, о чему је било на више мјеста говора у претходном дијелу овог осврта.

III

Писац је већ у уводу назначио да се неће бавити систематски свим аспектима из ове проблематике, али унаоч тако сужене тематике у књизи је ипак цјеловито представљено мноштво проблема везаних за бранитељску функцију у кривичном поступку. Приступ и

садржај о питањима која су предмет ове знанствене студије је оригиналан, а грађа логички, јасно и прегледно распоређена. Захваљујући чињеници што је писац црпио доста информација из иностране литературе, сва су питања врло темељито обрађена. На низ мјеста аутор се критички осврће на рјешења у нашем позитивном праву, те аргументирано даје властито виђење рјешавања одређених проблема, залажући се за квалитативно побољшање одређених правних института везаних уз функцију бранитеља.

По својој вриједности књига ће добро доћи не само теоретичарима кривичног процесног права, већ и практичарима који примјењују кривично-процесне норме, а о многим сугестијама морат ће водити рачуна и југославенски законодавац приликом прве значајније реформе Закона о кривичном поступку.

Права је само штета што књига обилује мноштвом тискарских

погрешака, за које наравно није одговоран аутор већ штампар, који је прије умножавања књиге требао предати текст аутору да га прегледа и скрене пажњу на те недостатке. Такође, на неколико је мјеста дошло до одабирања термина који нису најпогоднији, при чему посебице стрши један примјер на страни 94, гдје се у поднаслову означеном с римским бројем VIII погрешно употребљава ријеч: „Најодговарајуће” (схватање), умјесто ријечи: „Најприхватљивије” (схватање).

То би била једина замјерка која није ни у каквој вези с приступом обради теме као нити њеним садржајем. Препоруча се свим појединцима у одвјетништву, а поготово амбициознијим млађим кадровима, да си наруче за своје стручне књижнице ову изузетно ријетку и вриједну књигу, у којој ће на много мјеста наћи одговор на поједина питања која их тиште у одвјетничкој (адвокатској) пракси.

Мр Ивица Крамарић

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, одржаној 25. IV 1986. године, донета су следећа решења:

1) Секретар Управног одбора Мирослав Лотина упознао је Управни одбор са представком адвоката из Апатина, која се односи на рад Службе правне помоћи СО Апатин и на масовну појаву надриписарства.

Одлучено је да се представка адвоката из Апатина проследи Комисији за прописе и правну праксу на даљу надлежност.

2) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора о стању новчаних средстава која се налазе на жиро-рачуну Адвокатске коморе Војводине.

3) Узет је на знање извештај др Лошонц Аурела, председника Комисије за међународне везе, о посети делегације адвоката АК Кечкемет, која ће боравити у Новом Саду од 23. до 25. маја 1986. године.

4) Узет је на знање извештај секретара Управног одбора о појавама надриписарства пензионисаних адвоката, фирмама и означава имена и функције у телефонским именицима адвоката у пензији.

Одлучено је да се настави са прикупљањем потпунијих података о наведеним појавама, а да Комисија за статутарна и нормативна акта издаје нормативно решење, како би се спречиле појаве некоректног понашања адвоката у пензији.

5) Рончевић Стеван, председник Комисије за статутарна и нормативна акта, информисао је Управни одбор да је од Покрајинског секретаријата за правосудје и управу достављен предлог за доношење и Нацрт закона о изменама и допунама Закона о адвокатури и служби правне помоћи. На заједничкој седници Комисије за статутарна и нормативна акта и Комисије за прописе и правну праксу разматран је Нацрт овог Закона и извршене извесне корекције. Корекције предложене од стране обе комисије односе се на већ раније заузете ставове ових комисија у погледу приправничког стажа, аутоматизма у доношењу адвокатске Тарифе, услова за упис у Именик адвоката лица без правосудног испита, отварање адвокатске канцеларије на територији седишта суда, тужилаштва, правобранилаштва, СУП-а, где је лице које тражи упис у Именик

адвоката обављало судијску, тужилачку и другу функцију. Ове корекције Нацрта закона о изменама и допунама Закона о адвокатури и служби правне помоћи прослеђене су Покрајинском секретаријату за правосуђе и управу.

6) Др Сава Грујић, председник Комисије за примену Тарифе, извештао је Управни одбор да је Тарифа о наградама и накнади трошкова за рад адвоката добила сагласност за примену Извршног већа Скупштине САПВ, да је преведена на језике народа и народности Војводине и да се налази у уредништву „Сл. листа САПВ“, те би требало да буде објављена половином маја месеца ове године.

У поступку доношења измена Тарифе једино је Секретаријат за тржиште, цене, робни промет и туризам имао примедбе на процентуални износ повећања тарифних ставки, које су према предлогу Управног одбора и одлуци Скупштине АК Војводине повећане за 60%. На првом састанку Одбора за унутрашњу политику, Секретаријат за тржиште, цене, робни промет и туризам био је мишљења да максимални проценат пораста треба да износи 42%. Након тога затражени су подаци о порасту номиналних личних доходака у САПВ у периоду од доношења важеће адвокатске Тарифе, септембра 1985. године па до априла 1986. године. На наредној седници Одбора за унутрашњу политику презентирани су тражени подаци и то је износило око 57%, што би одговарало траженом процентуалном повећању узимајући у обзир и период који нужно мора да протекне до ступања на снагу Тарифе.

7) Узет је на знање извештај Милана Миковића о седници Савезног одбора за правосуђе. На поменутој седници одато је велико признање адвокатури и то ће бити садржано у закључцима који ће бити прослеђени Савезном већу Скупштине СФРЈ. Водио се разговор и о изменама ЗПП-а и ЗИП-а, и може се рећи да одредбе које се мењају углавном ускраћују овлашћења странака и адвоката. Захтевано је да се материјал који се односи на ову материју достави на увид Савезу републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, републичким и покрајинским адвокатским коморама и правним факултетима.

Узет је на знање извештај Миковић Милана да је Уставни суд Југославије прихватио иницијативу за измену ЗКП-а. У поступку измене ЗКП-а учествоваће од стране Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије пет адвоката.

8) Решењем број 175/86 уписује се у Именик адвоката Рађеновић Лепосава, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, у Ул. Жарка Зрењанина бр. 37, а са даном 25. април 1986. године.

9) Решењем број 179/86 уписује се у Именик адвоката Булатовић Данило, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, у Ул. „29. Новембра“ бр. 26, а са даном 1. мај 1986. године.

10) Решењем број 162/86 уписује се у Именик адвоката Драган М. Гојковић, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, у Ул. Народних хероја бр. 19/1, а са даном 25. април 1986. године.

11) Решењем број 156/86 уписује се у Именик адвоката Басарић Предраг са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, у Ул. Пролетерских бригада бр. 65/5, а са даном 25. април 1986. године.

12) Решењем број 149/86 уписује се у Именик адвоката мр Михаило Божовић, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, у Ул. Булевар револуције бр. 11, а са даном 30. април 1986. године.

13) Решењем број 135/86 уписује се у Именик адвоката Бире Енике, са седиштем адвокатске канцеларије у Ади, у Ул. Иве Лоле Рибара бр. 42/А, а са даном 30. април 1986. године.

14) Решењем број 144/86 уписује се у Именик адвоката Ердечи Илдико, са седиштем адвокатске канцеларије у Молу, у Ул. Буре Даничића бр. 106, а са даном 30. април 1986. године.

15) Решењем број 139/86 уписује се у Именик адвоката Срдић Неђељко, са седиштем адвокатске канцеларије у Руми, у Ул. Железничка бр. 42, а са даном 25. април 1986. године.

16) Решењем број 150/86 уписује се у Именик адвоката Вукоњски-Ковач Благоје, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, у Ул. Блок „Партизан“ ламела I, а са даном 25. април 1986. године.

17) Решењем број 95/86 уписује се у Именик адвоката Зеџ Видосав, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, у Ул. Буре Даничића бр. 10, а са даном 5. мај 1986. године.

18) Решењем број 180/86 уписује се у Именик адвоката Грујић Душан, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Ул. Топличка бр. 14, а са даном 22. мај 1986. године.

19) Решењем број 176/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Ирмењи Ференц, са адвокатско-приправничком вежбом код Сеч Арпада, адвоката у Ади. Адвокатско-приправничка вежба тече од 25. априла 1986. године.

20) Решењем број 183/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Марушић Небојша, са адвокатско-приправничком вежбом код Колесар Федора, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 25. априла 1986. године.

21) Решењем број 188/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Лекић Драган, са адвокатско-приправничком вежбом код Перваз Јована, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 14. маја 1986. године.

22) Решењем број 189/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Борђе Матић, са адвокатско-приправничком вежбом код Секел Јована, адвоката у Зрењанину. Адвокатско-приправничка вежба тече од 25. априла 1986. године.

23) Решењем број 195/86 узето је на знање да је Пинтер Ференц, адвокат из Темерина, са даном 1. мај 1986. године, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Футог, у Ул. Маршала Тита бр. 45.

24) Решењем број 184/86 наложено је књиговодству Адвокатске коморе Војводине да изврши обрачун посмртнине иза пок. Крстић Ивана, адвоката у пензији из Зрењанина, и посмртнину исплати његовој супрузи Крстић Цветани из Зрењанина.

25) Решењем број 192/86 наложено је књиговодству Адвокатске коморе Војводине да изврши обрачун посмртнине иза пок. Мијатовић др

Војина, адвоката у пензији из Новог Сада, и посмртнину исплати његовој сүпрузи Мијатовић Добрили, из Новог Сада.

26) Решењем број 145/86 узето је на знање да је Богдановић Невенка, адвокат из Сремских Карловаца, на породичном боловању почев од 12. априла 1986. године. За привременог заменика одређује се Ивачковић Драган, адвокат у Новом Саду, који ће ову дужност вршити до закључења боловања Богдановић Невенке.

27) Решењем број 190/86 узето је на знање да је Марсенић Милорад, адвокат из Новог Милошева, са даном 1. мај 1986. године преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Кикинду, у Ул. Змај Јовина бр. 53.

28) Решењем број 151/85 брише се из Именика адвоката Петров Константин, адвокат у Вршцу, са даном 10. октобар 1984. године, услед одласка у инвалидску пензију.

29) Решењем број 163/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Гојковић Драган, са даном 25. април 1986. године, јер је уписан у Именик адвоката.

30) Решењем број 171/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Гвозденовић Драган, адвокатски приправник из Зрењанина, са адвокатско-приправничком вежбом код Бабић Данила, адвоката у Зрењанину, а са даном 20. јануар 1986. године.

Управни одбор

Уређивачки савет

Председник:

Никола Вујашковић
судија Уставног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, судија Врховног суда Војводине, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, *Душан Мићић*, заменик секретара СИЗ-а за научни рад Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у пензији из Новог Сада, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, директор Кадровског и општег сектора фабрике каучука у оснивању, *Зрењанин*, *др Петар Шарчевић*, ванредни професор Правног факултета на Ријеци, *Душан Шитка*, председник Општинског суда у Пландишту

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник
Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, адвокат у Новом Саду, *Мирослав Здејелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 3000.— дин. Претплата за иностранство 40 US долара. Цена једног броја 250.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године. *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампа: ГРО „Пролетер“ Рума, Задарска бб, тел. 022/423-711

